

การเข้าถึงและการใช้สารสนเทศเพื่อการพัฒนาตนเอง
ของชุมชนป่าพะยอม

โดย

นรา บุรณรัช
วีรฉัตร สุปัญญา
วิวัฒน์ ชัตติยะมาน
ฉัตรศิริ ปยะพิมลสิทธิ์
วิภาฤดี วิภาวิน
อภิรัตน์ดา ทองแกมแก้ว

งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของชุดโครงการวิจัย
การศึกษากับการพึ่งพาตนเองของชุมชนป่าพะยอม
ได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณรายได้ ปีงบประมาณ 2547

คำนำ

งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของชุดโครงการวิจัย "การศึกษากับการพึ่งพาตนเองของชุมชนป่าพะยอม" ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณรายได้ ประจำปีการศึกษา 2547 ของมหาวิทยาลัยทักษิณ คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องทุกท่าน โดยเฉพาะชุมชนป่าพะยอม อ.เมือง จ.พัทลุง ที่กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่าให้คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์ เข้าเยี่ยมชมศึกษาการดำเนินงานในกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยอัธยาศัยไมตรีเป็นอย่างดี และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งกรมการศึกษานอกโรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบล และหน่วยงานต่าง ๆ ที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลที่สำคัญ อันจะช่วยให้งานวิจัยชิ้นนี้สมบูรณ์มากขึ้น

ขอขอบคุณ อาจารย์ ดร.จรัส อติวิทยาภรณ์ อาจารย์ประจำภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ที่ได้ประเมินรายงานการวิจัยฉบับนี้และให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงงานวิจัยนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้หากมีข้อเสนอแนะใด ๆ คณะผู้วิจัยขอน้อมรับด้วยความเคารพยิ่ง

นรา บุรณรัช และคณะ

เมษายน 2549

รายงานการวิจัยเรื่อง	การเข้าถึงและการใช้สารสนเทศเพื่อการพัฒนาตนเองของ ชุมชนป่าพะยอม
ผู้วิจัย	ผู้ช่วยศาสตราจารย์นรา บุรณรัช ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีรฉัตร สุปัญญา อาจารย์ ดร.วิวัฒน์ ชัดติยะมาน อาจารย์ ดร.ฉัตรศิริ ปิยะพิมลสิทธิ์ อาจารย์วิภาวดี วิภาวิน อาจารย์อภิรัตน์ดา ทองแกมแก้ว

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเข้าถึงและการใช้สารสนเทศเพื่อการพัฒนาตนเองของชุมชนป่าพะยอม กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาเป็นประชาชนในตำบลเกาะเต่า อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง โดยเลือกกรณีศึกษาจากกลุ่มประชาชนที่เป็นผู้นำชุมชนและที่ให้ความร่วมมือในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 15 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์ โดยได้กำหนดประเด็นคำถามตามกรอบคิดของการวิจัย และบันทึกผลจากการสัมภาษณ์โดยตัวผู้วิจัย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยลงพื้นที่สัมภาษณ์ประชาชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายและประชุมกลุ่มย่อย ได้ผลการศึกษา คือ

1. การเข้าถึงสารสนเทศเพื่อการพัฒนาเอง
 - 1.1 ประเภทของแหล่งสารสนเทศที่เข้าถึง ได้แก่ โทรทัศน์ และแหล่งชุมชนต่าง ๆ เช่น ร้านค้า สถานที่ราชการ กลุ่มชมรมต่าง ๆ
 - 1.2 วิธีการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศ พบว่า มีการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศทั้งทางตรงและทางอ้อม
 - 1.3 ประเภทของสารสนเทศ ได้แก่ ข่าวสารประจำวัน ข่าวเกษตร ข่าวการเมือง ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ ข้อมูลของทางราชการ รายการเกี่ยวกับอาหารและสุขภาพ
 - 1.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าถึงสารสนเทศ ได้แก่ เวลาและงานที่ทำ ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศ ประเภทของแหล่งสารสนเทศ ความต้องการเข้าถึง
2. การใช้สารสนเทศเพื่อการพัฒนาตนเอง
 - 2.1 วัตถุประสงค์ของการใช้สารสนเทศ ได้แก่ การพัฒนาตัวเองและชุมชน การแก้ปัญหาในการประกอบอาชีพ การพัฒนาการประกอบอาชีพของตนเองให้ผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ที่ได้มีคุณภาพ เป็นที่ต้องการของตลาด
 - 2.2 วิธีการใช้สารสนเทศ พบว่า ชาวชุมชนใช้สารสนเทศในชีวิตประจำวัน ใช้สารสนเทศเมื่อมีปัญหาหรือจำเป็น และแนะนำสารสนเทศให้ผู้อื่นใช้

2.3 ผลของการใช้สารสนเทศ พบว่า ชาวชุมชนสามารถแก้ปัญหาที่ประสบอยู่ สามารถพัฒนาวิชาชีพให้เจริญงอกงาม เพิ่มผลผลิตให้มากขึ้น สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ให้เป็นที่ต้องการของลูกค้า

2.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้สารสนเทศ ได้แก่ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น และปัจจัยแวดล้อม

Research Title	The Information Access and Utilization for Self-development of Pa Payorm Community
Researchers	Assistant Professor Nara Buranaruch Assistant Professor Dr. Weerachat Soopunyo Dr. Withtawat Khattiyamarn Dr. Chatsiri Piyapimonsit Miss Viparuedee Vipavin Miss Apiratda Thongkaemkaew

Abstract

The purpose of this research was to explore the information access and utilization for self-development of Pa Payorm Community. Research target population was the local of Koh Tao sub-district, Pa Payorm district, Pattalung province. Research sample comprised 15 community leaders willingly to cooperate as key informants. Research instrument was an interview schedule with inquiry issues identified in accordance with research framework. The researchers conducted the interviews directly with research informants at their base and recorded interviewing information by themselves. Research findings were as follows.

1. Information access for self-development

1.1 Types of information sources having been accessed included television and local meeting areas such as stores, official places, folk groups or clubs.

1.2 Means of information access were both direct and indirect.

1.3 Types of information having been accessed included currents affairs news, agricultural news, political news, career-related knowledge, government information, food and health television programs.

1.4 Factors affecting information access included time and work load, convenience of access, types of information sources, and needs to access.

2. Information utilization for self-development

2.1 Purposes of information utilization included self and community development, career-related problem solving, career development for greater quality of production in response to market demands.

2.2 Means of information utilization included using by ways of responding to the emergence of problems or needs, and by ways of providing recommendations to others.

2.3 Results of information utilization included success in problem solving, career development, product growth, and product development in response to clients' needs.

2.4 Factors affecting information utilization included factors relevant to themselves and others, and contextual factors.

สารบัญ

บทที่	หน้า
บทคัดย่อ	ก
สารบัญ	จ
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	1
ความสำคัญของการศึกษา	2
ขอบเขตของการศึกษา	2
นิยามศัพท์	3
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	4
ความรู้เกี่ยวกับสารสนเทศ	4
การพัฒนาตนเอง	20
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	23
3 วิธีดำเนินการวิจัย	27
กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา	27
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	27
วิธีดำเนินการศึกษา	27
การวิเคราะห์ข้อมูล	28

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	29
การเข้าถึงสารสนเทศเพื่อการพัฒนาตนเองของชุมชน	29
ประเภทของแหล่งสารสนเทศที่เข้าถึง	29
ประเภทของสารสนเทศที่เข้าถึง	33
วิธีการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศ	34
ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าถึงสารสนเทศ	35
การใช้สารสนเทศเพื่อการพัฒนาตนเองของชุมชน	36
วัตถุประสงค์ของการใช้สารสนเทศ	36
วิธีการใช้สารสนเทศ	37
ผลของการใช้สารสนเทศ	38
ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้สารสนเทศ	39
5 สรุปและข้อเสนอแนะ	41
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	41
วิธีดำเนินการศึกษา	41
สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล	42
อภิปรายผลการวิจัย	46
ข้อเสนอแนะ	48
บรรณานุกรม	52

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้และสร้างสรรค์ การจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายเช่นนี้จำเป็นต้องคำนึงถึงลักษณะเฉพาะของชุมชนในการเปิดรับข้อมูลความรู้ การใช้แหล่งเรียนรู้และเทคโนโลยีสารสนเทศที่จัดให้หรือที่มีอยู่ในชุมชน การนำข้อมูลความรู้ไปใช้อย่างเหมาะสมกับความต้องการของตนเอง การเปิดรับข้อมูลความรู้ของชุมชนเป็นสิ่งที่หน่วยงานทางการศึกษาจำเป็นต้องทำความเข้าใจ เพราะนอกจากจะมีความเกี่ยวข้องกับลักษณะทางจิตวิทยาในเรื่องของความต้องการ เจตคติ แรงจูงใจ ความคาดหวัง บุคลิกภาพ และพฤติกรรมเรียนรู้แล้ว ยังมีความสัมพันธ์กับบริบททางวัฒนธรรมสังคมของชุมชน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการหล่อหลอมวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนอีกด้วย การขาดความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนไม่สอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริงของชุมชน มีผลให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากการศึกษาไม่เต็มที่เท่าที่ควรจะได้รับ

ในฐานะที่มหาวิทยาลัยทักษิณเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่ได้รับการคาดหวังอย่างมากในการเป็นผู้นำในการพัฒนาการศึกษาให้แก่ชุมชนป่าพะยอม จึงสมควรที่จะศึกษาให้เกิดความเข้าใจอย่างถูกต้องและชัดเจนเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะในเรื่องการเปิดรับข้อมูลความรู้ของชุมชนแห่งนี้ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัยได้อย่างเหมาะสมเพื่อความก้าวหน้าอย่างเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชนสืบไป

ดังนั้น การศึกษาเรื่อง “การเข้าถึงและการจัดการสารสนเทศเพื่อพัฒนาตนเองของชุมชนป่าพะยอม” จึงเป็นการดำเนินการเบื้องต้นที่จำเป็นต่อการให้ได้มาซึ่งข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญในการจัดรูปแบบของการศึกษาที่ตอบสนองลักษณะเฉพาะของชุมชนในการเปิดรับข้อมูลความรู้ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์อย่างสอดคล้องกับความต้องการและบริบทด้านต่าง ๆ ของชุมชนอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาการเข้าถึงสารสนเทศเพื่อการพัฒนาตนเองของชุมชนป่าพะยอมในประเด็นต่อไปนี้

1.1 ประเภทแหล่งสารสนเทศที่เข้าถึง

- 1.2 วิธีการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศ
- 1.3 ประเภทของสารสนเทศที่เข้าถึง
- 1.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศ
2. ศึกษาการใช้สารสนเทศเพื่อการพัฒนาตนเองของชุมชนป่าพะยอมในประเด็นต่อไปนี้อย่างน้อย
 - 2.1 วัตถุประสงค์ในการใช้สารสนเทศ
 - 2.2 วิธีการใช้สารสนเทศ
 - 2.3 ผลของการใช้สารสนเทศ
 - 2.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้สารสนเทศ

ความสำคัญของการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้เพื่อให้ทราบ

1. ประเภทของแหล่งสารสนเทศที่เข้าถึง
2. วิธีการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศ
3. ประเภทของสารสนเทศที่เข้าถึง
4. ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าถึงสารสนเทศ
5. วัตถุประสงค์ของการใช้สารสนเทศ
6. วิธีการใช้สารสนเทศ
7. ผลของการใช้สารสนเทศ
8. ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้สารสนเทศ

เพื่อนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาแหล่งสารสนเทศสำหรับชุมชนตามที่ชุมชนต้องการและเข้าถึง อันจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองของชุมชนเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน

ขอบเขตของการศึกษา

1. กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา เป็นประชาชนในตำบลเกาะเต่า อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง โดยเลือกกรณีศึกษาจากกลุ่มประชาชนที่เป็นผู้นำชุมชน โดยเลือกเฉพาะกลุ่มประชาชนที่ให้ความร่วมมือในการศึกษาครั้งนี้
2. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย
 - 2.1 การเข้าถึงสารสนเทศเพื่อการพัฒนาตนเอง
 - 2.1.1 ประเภทของแหล่งสารสนเทศที่เข้าถึง
 - 2.1.2 วิธีการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศ

- 2.1.3 ประเภทของสารสนเทศที่เข้าถึง
- 2.1.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าถึงสารสนเทศ
- 2.2 การใช้สารสนเทศเพื่อการพัฒนาตนเอง
 - 2.2.1 วัตถุประสงค์ของการใช้สารสนเทศ
 - 2.2.2 วิธีการใช้สารสนเทศ
 - 2.2.3 ผลของการใช้สารสนเทศ
 - 2.2.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้สารสนเทศ

นิยามศัพท์

สารสนเทศ หมายถึง ข่าว ข้อเท็จจริง ข้อมูล เหตุการณ์ ตลอดจนความรู้ ที่ได้จากการสำรวจ การศึกษา การสอน หรือที่มีผู้ถ่ายทอดซึ่งได้มีการบันทึกไว้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ในหนังสือวารสาร หนังสือพิมพ์ รายงาน โสตทัศนวัสดุ เทปคอมพิวเตอร์ และกระบวนการถ่ายทอดบันทึกข้อมูลในรูปแบบอื่น ๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ที่ต้องการได้ทราบและใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ รวมถึงเพื่อส่งต่อหรือกระจายออกไปสู่ผู้ที่ต้องการใช้อื่น ๆ ต่อไป

การพัฒนาตนเอง หมายถึง การแสวงหาความเจริญเติบโตและความก้าวหน้าให้แก่ตนเองด้วยตัวของตัวเอง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการดำรงชีวิตอย่างเป็นปกติสุข

วิธีการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศ หมายถึง วิธีการที่ชุมชนป่าพะยอมใช้เพื่อรับและนำสารสนเทศออกจากแหล่งสารสนเทศมาใช้เพื่อพัฒนาตนเอง

ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศ หมายถึง สิ่งที่ส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศของชุมชนป่าพะยอม

ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้สารสนเทศ หมายถึง สิ่งที่ส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อการใช้ประโยชน์จากสารสนเทศที่ได้มาจากแหล่งสารสนเทศของชุมชนป่าพะยอม

ชุมชนป่าพะยอม หมายถึง ประชาชนในตำบลเกาะเต่า อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง “การเข้าถึงและการจัดการสารสนเทศเพื่อพัฒนาตนเองของชุมชนป่าพะยอม” ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยในประเด็นต่อไปนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับสารสนเทศ
 - 1.1 ความหมายของสารสนเทศ
 - 1.2 ความสำคัญของสารสนเทศ
 - 1.3 คุณสมบัติของสารสนเทศที่ดี
 - 1.4 ความต้องการสารสนเทศ
 - 1.5 การรับสารสนเทศ
 - 1.6 การใช้สารสนเทศ
 - 1.7 แหล่งสารสนเทศ
 - 1.8 อุปสรรคในการรับและใช้สารสนเทศ
2. การพัฒนาตนเอง
 - 2.1 ความหมายและความสำคัญของการพัฒนาตนเอง
 - 2.3 กระบวนการพัฒนาตนเอง
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความรู้เกี่ยวกับสารสนเทศ

ความหมายของสารสนเทศ

Mariam-Webster Online Dictionary (<http://www.m-w.com/cgi-bin/dictionary?book=Dictionary&va=information&x=13&y=16>) ให้ความหมายของคำว่า Information ซึ่งหมายถึง สารสนเทศ ว่าหมายถึง

1. the communication or reception of knowledge or intelligence
2. knowledge obtained from investigation, study, or instruction

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (<http://rirs3.royin.go.th/ridictionary/lookup.html>) ให้ความหมายของคำว่า สารสนเทศ ว่าหมายถึง ข่าวสาร; การแสดงหรือชี้แจงข่าวสาร ข้อมูลต่าง ๆ

กล่อมจิตต์ พลายเวช (2540 : 17) ให้คำจำกัดความว่า สารสนเทศ หมายถึง ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ข้อเท็จจริงและความคิดต่าง ๆ ที่ได้มีการสื่อสาร บันทึก จัดพิมพ์เผยแพร่ในรูปแบบต่าง ๆ

สุชาติ กิระนันท์ (2541 : 5) ให้คำจำกัดความว่า สารสนเทศ หมายถึง ข้อความรู้ที่ประมวลได้จากข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในเรื่องนั้นจนได้ข้อสรุปเป็นความรู้ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

จักรพงษ์ งามสง่า (2543 : 7) สรุปความหมายของสารสนเทศว่า หมายถึง ข้อมูล ข่าวสาร ข้อเท็จจริง และความรู้ต่าง ๆ ที่ผ่านการประมวลผลแล้ว สามารถนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจหรือดำเนินการได้ตามความต้องการของผู้รับสารสนเทศนั้น ๆ

ชม ภูมิภาค (มนตรี ศุภมันตรา. 2545 : 65) ได้ประมวลความหมายของสารสนเทศ จากความหมายที่มีผู้ให้ไว้ ดังนี้

1. ข้อมูลทั้งด้านปริมาณและคุณภาพที่ประมวลจัดหมวดหมู่ เปรียบเทียบและวิเคราะห์แล้วสามารถนำมาใช้ได้ หรือนำมาประกอบการพิจารณาได้สะดวกกว่าและง่ายกว่า
2. ข้อมูลที่ได้รับการประมวลให้อยู่ในรูปแบบที่มีความหมายต่อผู้รับ และมีทั้งคุณค่า อันแท้จริงหรือที่คาดการณ์ว่าจะมีสำหรับการดำเนินงาน หรือการตัดสินใจในปัจจุบันและอนาคต
3. ข่าวสารที่ได้จากการนำข้อมูลดิบมาคำนวณทางสถิติ หรือประมวลผลอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งข่าวสารที่ได้ออกมานั้น จะอยู่ในรูปที่สามารถนำมาใช้งานได้ทันที

ซึ่งจากความหมายดังกล่าว สามารถสรุปลักษณะสำคัญของสารสนเทศได้ 3 ประการ คือ

1. เป็นข้อมูลที่ผ่านการประมวลผลมาแล้ว
2. อยู่ในรูปที่มีประโยชน์นำไปใช้งานได้
3. มีคุณค่าสำหรับใช้ในการดำเนินงานและการตัดสินใจ

กล่าวโดยสรุป “สารสนเทศ” จึงมีความหมายครอบคลุมถึง ข่าว (News) ข้อเท็จจริง (Facts) ข้อมูล (Data) เหตุการณ์ ตลอดจนความรู้ (Knowledge) ที่ได้จากการสำรวจ การศึกษา การสอน หรือที่มีผู้ถ่ายทอดซึ่งได้มีการบันทึกไว้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ในหนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ รายงาน โสตทัศนวัสดุ เทปคอมพิวเตอร์ และกระบวนการถ่ายทอด บันทึก ข้อมูลในรูปแบบอื่น ๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ที่ต้องการได้ทราบและใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ รวมถึงเพื่อส่งต่อหรือกระจายออกไปสู่ผู้ที่ต้องการใช้อื่น ๆ ต่อไป

ความสำคัญของสารสนเทศ

แมนมาส ชาลิต (2533 : 11) ได้กล่าวถึงความสำคัญของสารสนเทศที่มีต่อบุคคลและสังคม ดังนี้

1. ความสำคัญของสารสนเทศต่อบุคคล หากบุคคลได้รับและรู้จักเลือกใช้สารสนเทศให้ถูกต้องและเหมาะสม จะทำให้เกิดผลดังนี้

- 1.1 ทำให้สามารถต่อสู้กับสิ่งแวดล้อมได้ดี
- 1.2 ทำให้สามารถต่อสู้กับความไม่รู้ของตนเองในเรื่องที่จำเป็นต้องรู้
- 1.3 ทำให้สามารถเผชิญปัญหาและตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างรอบคอบ
- 1.4 ทำให้เกิดความเจริญทางจิตใจ สามารถควบคุมอารมณ์และพฤติกรรมของตนเอง

ตนเอง

2. ความสำคัญของสารสนเทศต่อสังคม

- 2.1 ก่อให้เกิดการศึกษาซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาสังคม
- 2.2 ทำให้มีการรักษาและถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม
- 2.3 เสริมสร้างความรู้ความสามารถทางด้านเทคโนโลยี เศรษฐศาสตร์ ธุรกิจ การพาณิชย์ และความรู้อื่น ๆ ที่เป็นพื้นฐานจำเป็นต่อการพัฒนาสังคม

ศรีรัตน์ เจริญจันทร์ และประพิมพร โกศิยะกุล (2539 : 3 - 4) ได้กล่าวถึงความสำคัญของสารสนเทศที่มีต่อบุคคลและสังคม ดังนี้

1. ประโยชน์ต่อบุคคล หากมนุษย์สามารถเลือกใช้สารสนเทศได้อย่างถูกต้อง จะส่งผลให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

1.1 ทำให้ต่อสู้และปรับสภาพเข้ากับสิ่งแวดล้อมที่ไม่รู้จัก ซึ่งอาจเป็นอันตรายถึงชีวิต เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ มีปัญญาเป็นเครื่องมือ ประกอบกับมีประสาทสัมผัส และการเรียนรู้ จะส่งผลให้สามารถนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในธรรมชาติมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

1.2 ทำให้ต่อสู้กับความไม่รู้ของคนในเรื่องที่จำเป็นต้องรู้ คงเป็นที่ยอมรับกันว่าผู้ที่ได้รับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ และรวดเร็วทันการนั้น จะเป็นผู้ที่มีความเฉลียวฉลาด และสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข

1.3 เป็นเครื่องมือช่วยในการตัดสินใจเมื่อมนุษย์ต้องเผชิญกับปัญหา การได้รับสารสนเทศที่มีประโยชน์และถูกต้องมาประกอบการตัดสินใจเมื่อเกิดปัญหานั้น จะช่วยให้สามารถตัดสินใจได้ถูกต้องและเกิดประสิทธิผลมากขึ้น

1.4 ทำให้เกิดความเจริญทางด้านจิตใจ ทำให้มนุษย์มีความสงบเยือกเย็น รู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่น รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน มีความเมตตา กรุณา รักความสวยงามของธรรมชาติและศิลปกรรม อันจะส่งผลให้เกิดความเพลิดเพลินในจิตใจ

2. ประโยชน์ต่อสังคม สารสนเทศมีความสำคัญต่อสังคมดังนี้

2.1 ก่อให้เกิดการศึกษา ดังคำกล่าวที่ว่า การศึกษาสามารถพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า หากประชาชนได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน จะสามารถจัดความไม่รู้หนังสือและความยากจนลงไปให้

2.2 ช่วยรักษาและถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นอื่นอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งการเขียน หรือบันทึกข้อมูล ข่าวสาร ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จะเป็นการช่วยรักษามรดกวัฒนธรรมของชาติมิให้สูญหายไป อีกทั้งเป็นการคิดค้นที่สร้างสรรค์ทำให้ความรู้ต่าง ๆ อยู่คู่กับวัฒนธรรมไทยต่อไป หากคนในชาติมีความรู้ความเข้าใจในขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมแล้วจะส่งผลให้เกิดสันติสุขขึ้นในสังคมได้

2.3 ช่วยเสริมสร้างความรู้ด้านเทคโนโลยี เศรษฐศาสตร์ ธุรกิจ การพาณิชย์ และความรู้อื่น ๆ อันเป็นพื้นฐานต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

สอดคล้องกับที่ จักรพงษ์ งามสง่า (2543 : 7 - 8) ได้สรุปความสำคัญของสารสนเทศไว้ว่า สารสนเทศช่วยในการพัฒนาบุคคลและสังคม ทั้งยังช่วยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วหรือที่ป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น

จึงสามารถกล่าวได้ว่า สารสนเทศเป็นทรัพยากรที่สำคัญอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับทุกคน และเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของงาน ของการเรียน การพักผ่อน และการแก้ไขปัญหาประจำวัน เป็นส่วนสำคัญในการสร้างฐานของความรู้ เป็นสิ่งจำเป็นต่อการวินิจฉัยสั่งการ การวางแผน การศึกษา การวิจัย และการพัฒนาในทุกระดับและอาชีพ

คุณสมบัติของสารสนเทศที่ดี

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2535 : 19 - 20) กล่าวถึงคุณสมบัติของสารสนเทศที่ดี ควรมีคุณสมบัติ 3 ประการดังนี้

1. ความถูกต้องแม่นยำ (Accuracy) สารสนเทศที่สามารถบอกลักษณะความเป็นจริง ไม่มีความเอียงเอนหรือชี้ไปในทางใดทางหนึ่ง เพื่อให้ได้สารสนเทศที่ดี ถูกต้องแม่นยำเที่ยงตรง จึงควรตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้
2. ตรงกับงานที่ต้องการใช้ (Relevancy) สารสนเทศที่ดีควรมีเนื้อหาที่ผู้ต้องการจะรู้ สามารถสื่อความหมายได้ ตลอดจนมีรายละเอียดต่าง ๆ ที่เหมาะสม มีความกระชับรัดกุม
3. ทันต่อการใช้งาน (Timeliness) สารสนเทศที่ดีนั้น เวลาถือเป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่ง เพราะสารสนเทศที่จะนำมาใช้จะต้องทันต่อเวลาหรือเหตุการณ์ จึงจะเกิดประโยชน์และมีประสิทธิภาพ

จิราภรณ์ รักษาแก้ว (2536 : 59 - 61) ได้กล่าวถึงสารสนเทศที่ดีควรมีคุณสมบัติ ดังนี้

1. ความถูกต้อง หมายถึง อัตราส่วนของสารสนเทศที่ถูกต้องกับจำนวนสารสนเทศที่ผลิตขึ้นทั้งหมดในช่วงเวลาหนึ่ง

2. ความทันต่อการใช้งาน สารสนเทศที่ดีนั้นมีความถูกต้องอย่างเดียวยังไม่เพียงพอ แต่ต้องส่งถึงผู้ใช้ให้ทันต่อความต้องการด้วย สารสนเทศที่ได้มาอย่างรวดเร็วไม่สามารถบอกได้ว่า ควรจะเป็นเท่าไร ทั้งนี้จะต้องขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้ใช้

3. ความสมบูรณ์ ซึ่งได้มาจากการรวบรวมข้อเท็จจริงอย่างกระจัดกระจายในปริมาณที่เพียงพอต่อการผลิต

4. ความกระตือรือร้นและได้ใจความที่สมบูรณ์

5. ตรงกับความต้องการ

6. ความละเอียดแม่นยำ

7. คุณสมบัติเชิงปริมาณ ได้แก่ความสามารถที่จะแสดงออกมาในรูปของตัวเลข

8. ความยอมรับได้

9. การใช้ได้ง่าย กล่าวคือ ไม่เป็นสารสนเทศที่ปกปิดข้อเท็จจริงบางอย่าง ทำให้ผู้ใช้เข้าใจผิดไปจากความเป็นจริง

10. ชัดเจน การที่สารสนเทศมีความคลุมเครือน้อยที่สุด สามารถทำความเข้าใจได้ง่าย
ลักษณะ พฤษากร (2536 : 13) กล่าวว่า สารสนเทศที่ดีควรจะมีคุณสมบัติดังนี้

1. สื่อสารให้ฝ่ายรับเข้าใจได้

2. ตรงต่อความต้องการของการเรียกใช้

3. เสนอแนวคิดใหม่ ไม่ใช่สิ่งที่ผู้รับมีอยู่แล้วดั้งเดิม

4. ช่วยในการตัดสินใจ

บุญเรือง เนียมหอม และยุรวัฒน์ คล้ายมงคล. (2537 : 4) ได้กล่าวถึงสารสนเทศที่ดีมีลักษณะ 4 ประการ ดังนี้

1. ความถูกต้อง สารสนเทศเป็นผลลัพธ์ที่ได้มาจากการประมวลผลข้อมูล สารสนเทศที่ถูกต้องก็ย่อมมาจากข้อมูลที่ถูกต้อง ละเอียด แม่นยำ ชัดเจน และไม่ลำเอียง การดำเนินงาน สารสนเทศถือว่ามีความสำคัญมาก หากไม่ถูกต้องก็จะทำให้เกิดข้อผิดพลาดในการวางแผนและตัดสินใจ

2. ความสมบูรณ์ สารสนเทศที่ช่วยในการตัดสินใจจะต้องมีความสมบูรณ์ มิฉะนั้น จะทำให้การตัดสินใจไม่แน่นอน เกิดความผิดพลาดได้ ความสมบูรณ์ของสารสนเทศได้มาจากการประมวลผลข้อมูลที่มีขอบเขตครอบคลุมกว้างขวาง ข้อมูลที่เกี่ยวข้องและกระจัดกระจายจะต้องได้รับการรวบรวมอย่างเพียงพอสำหรับการผลิตสารสนเทศที่ต้องการ

3. ทันเหตุการณ์ ข้อมูลจะต้องได้รับการปรับปรุงให้ทันสมัยหรือทันต่อเหตุการณ์อยู่เสมอ ทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงจะต้องมีการปรับแก้ข้อมูลให้ทันต่อการผลิตสารสนเทศ ทันต่อการนำไปใช้ประโยชน์ อย่างไรก็ตามการปรับปรุงข้อมูลบางเรื่อง รวมทั้งการผลิตรายงานหรือ

สารสนเทศต้องใช้เวลาและค่าใช้จ่าย จึงจำเป็นต้องกำหนดช่วงเวลาที่เหมาะสม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเร่งด่วน รวมทั้งลักษณะและประเภทของสารสนเทศ

4. ความกระตือรือร้น สารสนเทศที่นำไปใช้ควรแสดงเฉพาะสาระที่สำคัญเป็นการสรุปเฉพาะสิ่งที่ต้องการเท่านั้น มีความสมบูรณ์ในตัวเอง ได้ใจความ สามารถนำไปใช้ได้อย่างรวดเร็ว สารสนเทศที่ละเอียดมากเกินไปจะมีผลร้ายมากกว่าผลดี เพราะผู้ใช้ต้องเสียเวลาอ่าน เสียเวลาค้นหาสิ่งที่ต้องการ

ลิริโอม พิเชษฐบุญเกียรติ (2539 : 26) สรุปคุณสมบัติของสารสนเทศที่ดีไว้ดังนี้

1. ถูกต้อง เชื่อถือได้
2. เป็นปัจจุบัน ทันสมัย
3. ตรงต่อความต้องการ
4. เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจ
5. ประหยัด

โดยสรุป สารสนเทศที่ดีนั้นย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะของงานที่จะนำไปใช้ เพราะงานแต่ละงานจะเน้นในคุณสมบัติของสารสนเทศแต่ละอย่าง แต่หลักการสำคัญที่คล้ายคลึงกันก็คือ สารสนเทศที่จะมีคุณค่าต่อผู้ใช้นั้นจะต้องประกอบด้วย ความถูกต้องแม่นยำ ความสมบูรณ์ ตรงกับงานที่ต้องการใช้ ทันเหตุการณ์หรือเวลาที่ใช้ และประหยัด

ความต้องการสารสนเทศ

พุทธพร โกศิยะกุล (2543 : 10 - 14) กล่าวว่า ความต้องการสารสนเทศเป็นค่านามธรรมที่ใช้แทนแนวคิดว่าทำไมบุคคลนั้น ๆ จึงตัดสินใจแสวงหาสารสนเทศ และเมื่อบุคคลนั้น ๆ ได้รับสารสนเทศแล้ว จะนำสารสนเทศที่ได้รับไปใช้ด้วยวัตถุประสงค์ใด ซึ่งความต้องการสารสนเทศจะปรากฏก็ต่อเมื่อบุคคลนั้น ๆ ตกอยู่ในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งที่ต้องตัดสินใจแสวงหาสารสนเทศเพื่อตอบคำถาม แก้ปัญหา ทำความเข้าใจเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือวัตถุประสงค์อื่น ๆ ซึ่งอาจจะมีความชัดเจนหรือไม่ก็ตาม และความต้องการสารสนเทศนี้จะได้รับการตอบสนองเมื่อบุคคลนั้น ๆ ตระหนักถึงความต้องการสารสนเทศแล้วพยายามตอบสนองความต้องการสารสนเทศของตนเองด้วยการแสวงหาสารสนเทศจากแหล่งต่าง ๆ

Goggin (1982) Devadason and Lingam (1997) จำแนกวัตถุประสงค์ของความ ต้องการสารสนเทศเป็น 3 ประการ ดังนี้

1. ความต้องการสารสนเทศเพื่อการอยู่รอด (Survival Needs) เป็นความต้องการสารสนเทศเพื่อการดำรงชีวิตประจำวัน อาจเป็นการรับข่าวสาร เหตุการณ์ปัจจุบัน ตลอดจนการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิต ซึ่งอาจเป็นปัญหาที่ต้องเผชิญวันต่อวัน เช่น การเลือกซื้อของ การประเมินสินค้า การดูแลสุขภาพ การอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม การป้องกันอุบัติเหตุ เป็นต้น

หรืออาจเป็นปัญหาที่เป็นวิกฤติการณ์ เช่น ไฟไหม้ อุบัติเหตุ การตาย การป่วย การหย่าร้าง การตกงาน เป็นต้น

2. ความต้องการสารสนเทศเพื่อความสำเร็จ (Success Needs) เป็นความต้องการสารสนเทศเพื่อทำให้ชีวิตประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ เช่น สารสนเทศเพื่อการลงทุน สารสนเทศที่ใช้ในการปรับปรุงการทำงาน สารสนเทศที่ใช้ในการปรับปรุงตนเอง เป็นต้น

3. ความต้องการสารสนเทศเฉพาะ (Specialized Needs) เป็นความต้องการซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับลักษณะเฉพาะบุคคล เช่น ความสนใจส่วนบุคคลในด้านศาสนา วัฒนธรรม ความต้องการสารสนเทศส่วนบุคคลเพื่อความบันเทิง นันทนาการ กิจกรรมยามว่าง รวมทั้งความต้องการสารสนเทศเพื่อบุคคลกลุ่มพิเศษ เช่น ผู้พิการทางร่างกาย คนตาบอด คนหูหนวก ผู้มีสุขภาพจิตไม่ปกติ ผู้ที่พักอาศัยตามสถานสงเคราะห์ต่าง ๆ ผู้ที่พักอาศัยตามชุมชนแออัด ผู้ที่พักอาศัยในพื้นที่ห่างไกล ผู้ที่พูดภาษาอังกฤษ เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ตาม ความต้องการสารสนเทศขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(Cronin, 1981; Wilson, 1981; Devadason and Lingam, 1997)

1. ตัวบุคคล ได้แก่ องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับบุคคลแต่ละบุคคล ได้แก่ ลักษณะต่าง ๆ ทางสรีระและทางจิตวิทยา เช่น ภูมิหลัง เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ บุคลิกภาพ บทบาทการทำงาน ระดับการปฏิบัติงาน ประสบการณ์เกี่ยวกับสารสนเทศ แรงกระตุ้น และการตระหนักถึงความต้องการ ความเชื่อ อุดมคติ ทัศนคติ เป็นต้น นอกจากนี้ยังหมายถึงลักษณะเฉพาะ เช่น บุคคลนั้น ๆ ไม่ชอบเปิดเผยความต้องการสารสนเทศของตนเอง บุคคลนั้น ๆ ไม่ต้องการที่จะได้รับสารสนเทศเหมือนกับบุคคลอื่น ๆ หรือบุคคลนั้น ๆ อาจเป็นผู้มีความรู้สูง จึงหลีกเลี่ยงการใช้สารสนเทศที่ตนรู้สึกว่าจะไม่สมกับภูมิความรู้ของตน เป็นต้น

2. สภาพแวดล้อม ได้แก่ องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับระบบต่าง ๆ ซึ่งบุคคลนั้นเป็นส่วนหนึ่งของระบบ เช่น สภาพแวดล้อมทางการทำงาน สภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทางการเมืองและเศรษฐกิจ เป็นต้น

3. สารสนเทศ ได้แก่ องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับสารสนเทศที่มีส่วนส่งผลต่อความต้องการสารสนเทศ เช่น ค่าใช้จ่าย เวลา และแรงงานในการเข้าถึงสารสนเทศ ขอบเขตของสารสนเทศที่จะเข้าถึงได้ เนื้อหาของสารสนเทศ เป็นต้น

4. การนำสารสนเทศไปใช้ ได้แก่ องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอสารสนเทศไปใช้ประโยชน์ เช่น วัตถุประสงค์ของการใช้สารสนเทศ ประโยชน์ที่จะได้รับ โดยเมื่อนำสารสนเทศไปใช้ สารสนเทศดังกล่าวจะได้รับการนำไปใช้ประโยชน์ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ เป็นต้น

สอดคล้องกับที่ ประภาวดี สืบสนธิ์ (2527 : 92 – 93) เคยกล่าวไว้ว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความต้องการสารสนเทศมี 5 ประการ ได้แก่

1. แหล่งสารสนเทศนั้นหาง่าย ทั้งแหล่งที่เป็นทางการ เช่น หนังสือ วารสาร รายงาน การวิจัย สไลด์ เทป สิ่งบันทึกเสียง ฟิล์ม และแหล่งที่ไม่เป็นทางการ เช่น การอภิปราย การประชุม การติดต่อทางจดหมาย เป็นต้น
2. ประโยชน์หรือคุณค่าที่สารสนเทศมีอยู่ เช่น ประโยชน์ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ เป็นต้น
3. ลักษณะเฉพาะบุคคลของผู้ใช้ ได้แก่ ประสบการณ์ อาวุโส ระดับการศึกษา กิจกรรมทางวิชาการ ลักษณะเหล่านั้นจะมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการค้นหาสารสนเทศ
4. ระบบสังคม การเมืองและเศรษฐกิจรอบตัวผู้ใช้ โดยเฉพาะตำแหน่งในสังคมจะเป็น ตัวกำหนดความต้องการและการใช้สารสนเทศได้
5. ผลของการใช้สารสนเทศครั้งที่ผ่านมามีได้รับสารสนเทศตามความต้องการหรือไม่ (Cronin. 1981 : 42)

สรุปได้ว่า ความต้องการสารสนเทศเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาในชีวิตประจำวัน ทั้งที่บ้าน ที่ทำงาน ซึ่งอาจเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ครอบครัว หรือบุคคลอื่น ๆ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ที่จะนำสารสนเทศนั้น ๆ มาใช้ เมื่อบุคคลเกิดความต้องการสารสนเทศ จะเสาะแสวงหาสารสนเทศจากแหล่งสารสนเทศที่บุคคลนั้นคาดว่าจะมีสารสนเทศที่ตนต้องการอยู่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตอบสนองความต้องการหรือเป็นแนวทางแก้ปัญหาตามความต้องการของตน

การรับสารสนเทศ

ระวีวรรณ ประกอบผล (2529 : 147 – 149) กล่าวว่า สารสนเทศสามารถรับได้จากสื่อ 4 ประเภท คือ

1. สื่อระหว่างบุคคล เป็นสื่อซึ่งมนุษย์ใช้สำหรับการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลที่อยู่ห่างไกลกัน เช่น จดหมาย โทรเลข โทรศัพท์ เป็นต้น
2. สื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์ เป็นต้น
3. สื่อเฉพาะกิจ หมายถึง สื่อซึ่งพัฒนาขึ้นเพื่อใช้สำหรับการสื่อสารที่สนับสนุนกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น การจัดทำนิตยสารเพื่อการประชาสัมพันธ์ภายในหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง เป็นต้น
4. สื่อประสม ได้แก่ การนำสื่อประเภทต่าง ๆ ทั้ง 3 ประเภทข้างต้นไปใช้ในการสื่อสาร

แมนมาส ซวลิต (2533 : 12 – 22) กล่าวว่า การรับสารสนเทศนั้นสามารถรับได้จากสื่อต่าง ๆ 4 ประเภท ดังนี้

1. สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือ วารสาร โปสเตอร์ เป็นต้น
2. สื่อโสตทัศน์ เช่น รูปภาพ แผนภูมิ สไลด์ แถบเสียง หุ่นจำลอง เป็นต้น
3. สื่อคอมพิวเตอร์ ได้แก่ แถบคอมพิวเตอร์ คอมพิวเตอร์ดิสก์ วิดีโอดิสก์ เป็นต้น

4. สื่อบุคคล ได้แก่ สื่อที่คนใช้กระจายสารสนเทศ เช่น นักวิชาการ ผู้มีประสบการณ์มีความรู้ความชำนาญในเรื่องต่าง ๆ เป็นต้น

กัญญา ชมศิลป์ (2538 : 10 – 11) กล่าวว่า ในปัจจุบันการแพร่กระจายของข่าวสารมีหลายด้าน ทำให้บุคคลมีโอกาสในการรับข่าวสารข้อมูลได้มาก และทำให้บุคคลมีโอกาสได้เลือกรับข่าวสาร ข้อมูล ความรู้ได้หลายทาง จนทำให้ต้องมีการตัดสินใจเลือกรับข่าวสาร ข้อมูล ความรู้มากขึ้นตามไปด้วย การตัดสินใจรับข่าวสาร ข้อมูล ความรู้ของบุคคลแต่ละคนจะมีความแตกต่างกัน และความแตกต่างนี้ทำให้กระบวนการเรียนรู้ของบุคคลแต่ละคนนั้นแตกต่างกัน กระบวนการเลือกรับข่าวสารความรู้ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ 4 ขั้นตอน (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร 2533) คือ

1. การเลือกเปิดรับสาร เป็นกระบวนการภายในของบุคคลในการพิจารณาว่าพร้อมที่จะเปิดรับหรือไม่ จะเลือกเปิดรับประเภทไหน จากสื่ออะไรและเวลาใด
2. การเลือกสารที่สนใจ เป็นกระบวนการภายในของบุคคลในการเลือกสรรข่าวสาร ความรู้ที่สอดคล้องกับงานท่ามกลางความหลากหลายของข่าวสารความรู้ที่เข้ามาสู่บุคคลหลังการเลือกเปิดรับ
3. การเลือกสรรการรับรู้ มนุษย์มีแนวโน้มที่จะรับข่าวสารความรู้ที่ตนเห็นว่าน่าสนใจ โดยการแปรสภาพข่าวสารความรู้ที่สนใจเป็นความรู้พื้นฐาน
4. การเลือกจดจำ ความรู้พื้นฐานหรือความรู้เบื้องต้นไม่ใช่ความรู้ที่ถาวร มนุษย์อาจขจัดความรู้นั้นออกไปได้หรือยอมรับความรู้นั้นแต่เพียงชั่วคราว และเมื่อความรู้นั้นยังคงสอดคล้องไม่ขัดแย้งกับทัศนะของบุคคล ความรู้พื้นฐานนั้นก็พัฒนาต่อไป เป็นการยอมรับที่ถาวรพร้อมที่จะจดจำต่อไป

พัชนี เขยจรรยาและคณะ (2534 : 74) ให้แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรม 3 แบบ ที่เกี่ยวกับการสื่อสารซึ่งสัมพันธ์กับการรับข้อมูลความรู้ ดังนี้

1. การเลือกเปิดรับ บุคคลมีแนวโน้มที่จะเปิดตัวเองให้ได้สื่อสารตามความคิดเห็นและความสนใจของตนเอง และหลีกเลี่ยงไม่สื่อสารในสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับความคิดเห็นและความสนใจของตน
2. การเลือกรับรู้ บุคคลมีแนวโน้มที่จะเปิดรับและตีความเพื่อให้การสื่อสารนั้นเป็นไปตามความคิดเห็นและความสนใจของตนโดยบิดเบือนสารให้มีทิศทางเป็นที่พึงพอใจของตน
3. การเลือกจดจำ การเลือกรับรู้จะมีความสัมพันธ์กับการเลือกจดจำ ความพร้อมที่จะจดจำสารมักเกิดขึ้นกับคนที่สนใจและพร้อมที่จะเข้าใจ ในขณะที่เดียวกันก็พร้อมที่จะสื่อสาร ถ้าไม่พร้อมที่จะสนใจก็ไม่พร้อมที่จะรับรู้

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การรับสารสนเทศมีองค์ประกอบ 2 ส่วน คือ

1. องค์ประกอบด้านสาระของสารสนเทศ เป็นองค์ประกอบเกี่ยวกับการเลือกรับสารสนเทศที่สอดคล้องกับความต้องการและประโยชน์ใช้สอยของบุคคล ซึ่งมีความสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนรู้ ประสบการณ์ ทักษะและวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคลนั้น ๆ
2. องค์ประกอบด้านช่องทางการรับสารสนเทศ เป็นองค์ประกอบเกี่ยวกับสื่อที่เผยแพร่สารสนเทศ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับความน่าสนใจของสื่อและความสะดวกในการรับสื่อของบุคคล

การใช้สารสนเทศ

แมนมาส ซวลิต (2533 : 11) จำแนกการใช้สารสนเทศไว้ 4 ประการดังนี้

1. การใช้สารสนเทศเพื่อสนองความต้องการส่วนบุคคล เช่น ใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน เพื่อรู้ข่าวสารเหตุการณ์ปัจจุบัน เพื่อความบันเทิง เป็นต้น
2. การใช้สารสนเทศเพื่อการศึกษาและการเรียนรู้ การศึกษาค้นคว้าเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นต่อเนื่องตลอดชีวิต เพราะบุคคลมีเรื่องที่ต้องสงสัยและอยากรู้ตลอดเวลา จึงเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดความต้องการและแสวงหาสารสนเทศ สารสนเทศจะช่วยเพิ่มพูนสติปัญญา ความรอบรู้ของบุคคลนั้นให้ลึกซึ้งและกว้างไกล
3. การใช้สารสนเทศเพื่อการประกอบอาชีพหรือการปฏิบัติงาน ไม่ว่าจะบุคคลจะประกอบอาชีพอิสระหรือทำงานในองค์กรใด ๆ ย่อมมีความต้องการและแสวงหาสารสนเทศเพื่อช่วยเสริมการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย
4. การใช้สารสนเทศเพื่อการถ่ายทอดสารสนเทศไปยังบุคคลอื่น หมายถึง การถ่ายทอดสารสนเทศที่เก็บรวบรวมและแสวงหาได้ไปยังผู้ใช้สารสนเทศคนอื่น ๆ อีกทอดหนึ่ง เช่น บุคคลที่เป็นแกนกลางของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู และพัฒนากร จะติดตามเรื่องราวต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่ต่อไป เมื่อมีผู้สงสัยซักถามหรือต้องการ

กฤษณา แสนวา (2542 : 10 -11) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการใช้สารสนเทศไว้ดังนี้

1. ใช้เพื่อสนองความต้องการส่วนบุคคล เช่น เพื่อแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวัน เพื่อรับข้อมูลข่าวสาร และเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น
 2. ใช้เพื่อเป็นข้อมูลศึกษาหาความรู้
 3. ใช้เพื่อการประกอบอาชีพในชีวิตประจำวัน
 4. ใช้เพื่อถ่ายทอดประสบการณ์ หรือเผยแพร่ไปยังบุคคลอื่น
 5. ใช้เพื่อวัตถุประสงค์นานาชาติ เช่น แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม การค้า เป็นต้น
- สรุปได้ว่า มนุษย์มีวัตถุประสงค์ในการใช้สารสนเทศ ดังนี้
1. เพื่อใช้สนองความต้องการส่วนบุคคล
 2. เพื่อใช้ในการศึกษาหาความรู้

3. เพื่อใช้ในการปฏิบัติงานในชีวิตประจำวัน

4. เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร

นอกจากวัตถุประสงค์ในการใช้สารสนเทศแล้ว การใช้สารสนเทศของบุคคลยังมีความสัมพันธ์กับการจัดการหรือการจัดกระทำกับสารสนเทศเพื่อใช้สารสนเทศนั้นเป็นความรู้ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาหรือปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง ครอบครัวและสังคม

William McEwen (อ้างถึงใน Joseph A. Devito 1991 : 474 - 475) กล่าวถึงกระบวนการในการปรับเปลี่ยนสารให้เป็นข้อมูลความรู้ที่นำมาซึ่งสิ่งใหม่ ๆ ที่แตกต่างจากที่บุคคลมีอยู่ ดังนี้ (กัญญา ชมศิลป์ 2538 : 17 - 18)

1. ขั้นตอนการรับข้อมูล เป็นขั้นที่บุคคลได้รับและเข้าใจข้อมูลที่จะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลง เช่น มีเจ้าหน้าที่เกษตรนำวิธีการเพาะปลูกแผนใหม่มาแนะนำให้ชาวบ้าน

2. ขั้นตอนการสรุปข้อมูล เป็นขั้นสรุปข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง เช่น ชาวบ้านบางคนรู้ว่าวิธีการเพาะปลูกแผนใหม่ที่เจ้าหน้าที่เกษตรนำมาเสนอนั้นดีกว่าวิธีเก่า

3. ขั้นการยอมรับและปฏิเสธการเปลี่ยนแปลง เช่น มีการนำวิธีการเพาะปลูกแผนใหม่ที่เจ้าหน้าที่เกษตรมาแนะนำไปใช้ในการเพาะปลูก ซึ่งขั้นตอนนี้จะมีชาวบ้านที่เกิดการรับและปฏิเสธในเวลาเดียวกัน ซึ่งจำแนกกลุ่มของผู้รับสารในขั้นตอนนี้เป็น 5 กลุ่ม คือ

3.1 ผู้เปลี่ยนแปลง ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ริเริ่มใช้ข้อมูลใหม่ ๆ แต่จะเป็นผู้ที่แนะนำการใช้ข้อมูลนั้นในระดับที่กว้างขวางพอสมควร

3.2 ผู้เปลี่ยนแปลงระยะแรก บางครั้งเรียกว่า ผู้มีอิทธิพล เป็นผู้ใช้ข้อมูลได้ถูกต้องและทำให้ข้อมูลนั้นเป็นที่ยอมรับของบุคคลโดยทั่วไป

3.3 ผู้เปลี่ยนแปลงกลุ่มใหญ่ในระยะแรก เป็นกลุ่มคนที่มีอิทธิพลในระยะต่อมา บุคคลเปลี่ยนแปลงในระยะแรก และเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

3.4 ผู้เปลี่ยนแปลงระยะหลัง เป็นผู้พัฒนาการเปลี่ยนแปลงในระยะต่อมา บุคคลกลุ่มนี้อาจจะคล้อยตามกลุ่มผู้มีอิทธิพลหรือกลุ่มผู้รับสารกลุ่มใหญ่ระยะแรกกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

3.5 ผู้เปลี่ยนแปลงล่าช้า เป็นกลุ่มสุดท้ายที่ทำการเปลี่ยนแปลง เป็นกลุ่มที่มีการเปลี่ยนแปลงช้าที่สุด

นอกจากนั้น Rogers and Shoemaker (อ้างถึงใน สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. 2533 : 106 - 107) ได้กล่าวถึง กระบวนการในการตัดสินใจยอมรับสิ่งใหม่ ๆ ของบุคคลว่าประกอบด้วยขั้นตอนต่อไปนี้

1. ขั้นรับรู้ เป็นขั้นของการรับทราบว่ามีสิ่งใหม่ ๆ เกิดขึ้นและมีอยู่จริง แต่ยังไม่มีการซึมซาบสิ่งที่เกิดขึ้นนั้น

2. ขั้นความสนใจ เป็นขั้นต่อเนื่องมาจากขั้นรับรู้ กล่าวคือ เมื่อรับรู้ว่ามีสิ่งใหม่แล้ว บุคคลอาจเกิดความสนใจซึ่งแสดงออกโดยการเฝ้าวข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งนั้นมากขึ้น

3. ขั้นตอนการประเมิน เป็นขั้นตอนเพื่อการตัดสินใจว่าจะเลือกใช้สิ่งใหม่นั้นหรือไม่ หลังจากที่ได้ให้ความสนใจต่อสิ่งนั้นมาระยะหนึ่งแล้ว
4. ขั้นตอนการทดลองปฏิบัติใช้ เป็นขั้นตอนที่บุคคลได้พิจารณาแล้วว่า จะลองนำสิ่งใหม่นั้นมาปฏิบัติ โดยอาจลองปฏิบัติทั้งหมดหรือบางส่วน การลองปฏิบัตินี้เป็นเพียงการยอมรับสิ่งใหม่นั้นชั่วคราว เพื่อรอการตัดสินใจว่าจะยอมรับสิ่งนั้นเป็นการถาวรหรือไม่
5. ขั้นตอนการยอมรับ เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่บุคคลเกิดพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการยอมรับสิ่งใหม่นั้นอย่างถาวร

แหล่งสารสนเทศ

คำว่า “แหล่งสารสนเทศ” มักมีการให้ความหมายว่าหมายถึง ห้องสมุด ศูนย์เอกสาร หรือแหล่งที่ให้บริการสารสนเทศที่เรียกชื่อเป็นอย่างอื่น (สังศรี ดีศรีแก้ว : <http://www.songthai.com/cgi-bin/viewarti.pl?00000008>)

มอริส และเอลคินส์ (Morris and Elkins. 1978 : 17 - 18) ได้จัดสารสนเทศที่นำส่งอย่างเป็นทางการ เป็น 4 แบบด้วยกันคือ แหล่งสารสนเทศปฐมภูมิ ทุติยภูมิ ตติยภูมิ และที่ไม่ใช่เอกสารดังนี้คือ

1. แหล่งปฐมภูมิ (Primary Sources) หมายถึง แหล่งที่เผยแพร่ความรู้ขึ้นเป็นครั้งแรก เช่น รายงานการวิจัยการเสนอความรู้ใหม่ แหล่งนี้มีหลายรูปแบบ ได้แก่ เอกสาร (Monographs) วารสาร (Periodicals) ที่เผยแพร่ความรู้ใหม่เป็นครั้งแรก รายงานการประชุมทางวิชาการ (Conference Proceedings) สิทธิบัตร (Patents) วิทยานิพนธ์ (Theses and Dissertations) ตลอดจนวัสดุที่ไม่ได้ตีพิมพ์ เช่น จดหมายโต้ตอบ และสมุดบันทึกการทดลอง เป็นต้น
2. แหล่งทุติยภูมิ (Secondary Sources) หมายถึง แหล่งที่เป็นคู่มือนำผู้ใช้ไปยังแหล่งปฐมภูมิ เช่น วารสารที่แปลและวิจารณ์พัฒนาการของรายงานในแหล่งปฐมภูมิ ได้แก่ วารสารวิจารณ์ (Review Journals) รายงานประจำปี (Annual Review) นอกจากวารสารประเภทต่าง ๆ แล้วยังมีหนังสืออ้างอิงรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ สารานุกรม พจนานุกรม คู่มือ ตาราง ตลอดจนบริการดัชนีและสาระสังเขป อันจะช่วยนำนักวิจัยไปใช้วารสารหรือเอกสารที่ต้องการ
3. แหล่งตติยภูมิ (Tertiary Sources) หมายถึง แหล่งที่ทำหน้าที่นำนักวิจัยไปใช้แหล่งปฐมภูมิและทุติยภูมิ ได้แก่ นามานุกรม บรรณานุกรม คู่มือแนะนำวรรณกรรม รายชื่อความก้าวหน้าของงานวิจัย คู่มือห้องสมุดและแหล่งสารนิเทศ ตลอดจนคู่มือแนะนำองค์การต่าง ๆ
4. แหล่งที่ไม่ใช่เอกสาร (Non-documentary Sources) แหล่งนี้ทำหน้าที่ก่อให้เกิดแหล่งปฐมภูมิ หรือจัดให้เกิดโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แบ่งได้ 2 แบบ คือ แหล่ง

ทางการ (Formal Sources) และแหล่งไม่เป็นทางการ (Informal Sources) แหล่งทางการ ได้แก่ องค์กรวิจัย องค์กรวิชาชีพ โรงงานอุตสาหกรรมทั้งของรัฐบาลและเอกชน มหาวิทยาลัย และผู้ให้คำปรึกษา แหล่งไม่เป็นทางการ ได้แก่ การสนทนากับเพื่อนร่วมงาน หรือการพบปะติดต่อกันในการประชุมวิชาการ เป็นต้น

รัถพร ชังธาดา (2536 :5) ได้แบ่งแหล่งของสารสนเทศออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. แหล่งสารสนเทศที่เป็นสถาบัน จำแนกได้เป็น 2 ประเภทคือ

1.1 ห้องสมุด เป็นสถานที่รวบรวมวัสดุสารสนเทศที่อยู่ในรูปของวัสดุตีพิมพ์และวัสดุไม่ตีพิมพ์ รวมทั้งฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ โดยมีบรรณารักษ์เป็นผู้ดูแลบริหารงาน โดยยึดหลักการบริการแก่ผู้ใช้

1.2 ศูนย์สารสนเทศ จัดตั้งขึ้นโดยมีจุดหมายเพื่อให้บริการสารสนเทศเฉพาะสาขาวิชา เพื่อให้บริการแก่ผู้ที่สนใจได้เข้ามาศึกษาค้นคว้า

2. แหล่งสารสนเทศที่เป็นสถานที่ ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบล อนุสาวรีย์ โบราณสถาน หรือสถานที่จำลอง ซึ่งแหล่งสารสนเทศดังกล่าวนี้มีประโยชน์ต่อการศึกษา ค้นคว้า เป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งเป็นแหล่งที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย

3. แหล่งสารสนเทศที่เป็นบุคคล คือผู้รอบรู้ในด้านต่าง ๆ หรือผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่าง ๆ ซึ่งการที่จะได้สารสนเทศนั้นผู้ศึกษาจะต้องไปติดต่อได้ด้วยตนเอง

4. แหล่งสารสนเทศที่เป็นเหตุการณ์ ได้แก่ กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งสารสนเทศที่ได้ถือเป็นการสารสนเทศขั้นต้นหรือขั้นปฐมภูมิ

ชัชวาล วงษ์ประเสริฐ (2537 : 58 - 59) ได้แบ่งแหล่งสารสนเทศออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. แหล่งบุคคล (Personal Resources) หมายถึง ตัวบุคคลที่ถูกนำมาใช้ในการสื่อสารกับผู้รับสาร กล่าวคือให้ข้อมูล ข่าวสารกับผู้อื่นได้ ได้แก่ เพื่อนร่วมงาน สมาชิกในครอบครัว ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาวิชา เป็นต้น

2. แหล่งสื่อมวลชน (Mass Media Resources) เป็นแหล่งที่มีลักษณะการสื่อสารแบบทางเดียว ส่วนใหญ่จะให้ข้อมูลและสารสนเทศประเภทข่าว โดยการผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วารสารหรือนิตยสาร เป็นต้น

3. แหล่งสถาบัน (Information Services Resources) เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยหน่วยงานของรัฐบาลและเอกชน เพื่อทำหน้าที่จัดหาสารสนเทศ แล้วนำมาวิเคราะห์ จัดเก็บ และให้บริการในรูปแบบที่เหมาะสม เช่น ห้องสมุด ศูนย์สารสนเทศ ศูนย์เอกสาร เป็นต้น

จากการแบ่งสารสนเทศของนักวิชาการ สามารถสรุปได้ว่าแหล่งสารสนเทศสามารถจำแนกได้ 5 ประเภท คือ แหล่งบุคคล แหล่งสถาบัน แหล่งสื่อมวลชน แหล่งสถานที่ และแหล่งที่เป็นเหตุการณ์

แต่หากพิจารณาความหมายของคำว่า “สารสนเทศ” ที่มีความหมายครอบคลุมถึง ข่าว (News) ข้อเท็จจริง (Facts) ข้อมูล (Data) เหตุการณ์ ตลอดจนความรู้ (Knowledge) ที่ได้จากการสำรวจ การศึกษา การสอน หรือที่มีผู้ถ่ายทอดซึ่งได้มีการบันทึกไว้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ในหนังสือวารสาร หนังสือพิมพ์ รายงาน โสตทัศนวัสดุ เทปคอมพิวเตอร์ และกระบวนการถ่ายทอด บันทึกข้อมูลในรูปแบบอื่น ๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้อื่นได้ทราบและเพื่อส่งต่อหรือกระจายออกไปสู่ผู้ที่ต้องการใช้แล้ว คำว่า “แหล่งสารสนเทศ” จึงน่าจะมีความหมายเดียวกับ “แหล่งเรียนรู้” ซึ่ง หมายถึง สถานที่ บุคคล กิจกรรมที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งให้ข้อมูล ความรู้ ให้ประสบการณ์แก่ประชาชนได้ ดังที่ สุมาลี สังข์ศรี (2545 : 131 – 136) ได้จำแนกไว้เป็น 7 ประเภท ได้แก่

1. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน เช่น ภูเขา ป่าไม้ ห้วย หนอง คลอง บึง สัตว์ ฯลฯ แหล่งการเรียนรู้ประเภทนี้ช่วยให้มีความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ รู้ถึงการเปลี่ยนแปลง เช่น ชีวิตของพืชแต่ละชนิด วงจรชีวิตสัตว์ หรือความเปลี่ยนแปลงของพื้นผิวโลก ที่ทำให้เกิดดิน หิน แร่ชนิดต่าง ๆ เป็นต้น

2. แหล่งเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามวิถีการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในชุมชน เช่น อาชีพของคนในชุมชน ตลาด ร้านขายของชำ สถานที่พบปะของคนในชุมชน ศาลากลางบ้าน กิจกรรมเวทีชาวบ้าน ฯลฯ แหล่งการเรียนรู้ประเภทนี้ช่วยให้มีความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ การติดต่อระหว่างบุคคล การแสดงความคิดเห็น การประกอบอาชีพ การแปรรูปผลผลิต การซื้อขายผลผลิต เป็นต้น

3. แหล่งเรียนรู้ประเภทศาสนาและประเพณี เช่น ศาสนสถาน ประเพณีทางศาสนา วัฒนธรรม การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ โบราณสถาน โบราณวัตถุ เป็นต้น แหล่งการเรียนรู้ประเภทนี้ช่วยให้มีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรมในประเพณีต่าง ๆ ศาสนา การอบรมบ่มนิสัย คุณธรรม จริยธรรม เป็นต้น

4. แหล่งเรียนรู้ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ภูมิปัญญาด้านการเกษตร ช่างฝีมือ ดนตรีไทย การทำอาหารทำขนม แพทย์แผนโบราณ สมุนไพร ศิลปิน ฯลฯ แหล่งการเรียนรู้ประเภทนี้ช่วยให้มีความรู้เกี่ยวกับความรู้ที่สั่งสม การถ่ายทอด หรือปรับเปลี่ยนให้มีความเหมาะสมกับการดำรงชีวิตของแต่ละท้องถิ่น

5. แหล่งเรียนรู้ประเภทหน่วยงานหรือองค์กรของรัฐและของเอกชน เช่น ห้องสมุด ประชาชน พิพิธภัณฑ์ ศูนย์กีฬา เกษตรตำบล ปศุสัตว์ องค์กรทางศาสนา สมาคม มูลนิธิ ฯลฯ แหล่งการเรียนรู้ประเภทนี้ช่วยให้มีความรู้เกี่ยวกับงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่หน่วยงานถนัด

6. แหล่งเรียนรู้ประเภทสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ สื่อบันทึกพื้นบ้าน ฯลฯ แหล่งการเรียนรู้ประเภทนี้ช่วยให้มีความรู้เกี่ยวกับข่าวสาร ความเคลื่อนไหวของสังคม การประกอบอาชีพ ตลอดจนกิจกรรมบันเทิงต่าง ๆ

7. แหล่งเรียนรู้ที่รัฐและชุมชนสร้างขึ้นเพื่อการศึกษาหรือเรียนรู้โดยตรง เช่น โรงเรียน ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน กลุ่มฝึกอาชีพ ฯลฯ

นอกจากนี้ ชัยยศ อิ่มสุวรรณ (2544 : 19 – 23) ยังได้สรุปเกี่ยวกับแหล่งสารสนเทศไว้ว่า เมื่อหันไปมองรอบ ๆ ตัวเรา จะเห็นได้ว่าสถานที่ต่าง ๆ รอบ ๆ ตัวเรา เป็นสถานที่ที่จะให้ความรู้แก่เราได้ตลอดเวลา เป็นแหล่งที่มีความรู้อย่างมหาศาล อยู่ที่ว่าจะมีโอกาสได้เข้าไปสู่สถานที่ที่จะให้เราเรียนรู้ได้อย่างไร แหล่งการเรียนรู้เหล่านี้เป็นแหล่งที่บุคคลสามารถเรียนรู้ได้ตามความสนใจตามศักยภาพและโอกาสตามความสามารถโดยจะเรียนรู้ได้อย่างไม่เป็นทางการ แต่ที่สำคัญก็คือ แหล่งเรียนรู้เหล่านี้ล้วนให้สารสนเทศที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว หน้าที่การงาน ตลอดจนการดำรงชีวิตประจำวันได้ทั้งสิ้น

แหล่งสารสนเทศแต่ละประเภทมีข้อดีและข้อด้อยแตกต่างกันตามธรรมชาติของแหล่งสารสนเทศนั้น ๆ เช่น

1. หนังสือพิมพ์ เป็นสื่อที่สามารถนำมาอ่านทบทวนใหม่ได้หลายครั้ง มีราคาไม่แพง นำเสนอเรื่องราวหลายประเภทและรวดเร็ว แต่ไม่สามารถเข้าถึงผู้ที่ไม่รู้หนังสือหรือผู้ที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลการคมนาคมไม่สะดวก และโดยเหตุที่หนังสือพิมพ์ต้องนำเสนอข่าวสารข้อมูลด้วยความรวดเร็วจึงอาจทำให้ข่าวสารข้อมูลนั้นขาดความถูกต้องและเชื่อถือได้

2. วิทยุกระจายเสียง เป็นสื่อที่ให้ข่าวสารข้อมูลด้วยเสียงจึงสามารถเข้าถึงผู้ที่ไม่รู้หนังสือ เครื่องรับวิทยุกระจายเสียงสามารถใช้ถ่านไฟฉายสามารถพกพาติดตัวไปได้ แต่วิทยุกระจายเสียงสามารถกระจายข่าวสารข้อมูลในระยะรัศมีของคลื่นความถี่ในการกระจายเสียงเท่านั้น

3. โทรทัศน์ เป็นสื่อที่ให้ทั้งภาพและเสียงพร้อม ๆ กัน มองเห็นภาพที่เคลื่อนไหวตามธรรมชาติเป็นจริงเป็นจัง ทำให้ผู้ชมเข้าใจเนื้อหาได้ดีกว่าวิทยุ นำเสนอข่าวสารข้อมูลได้รวดเร็วกว่าสื่อสิ่งพิมพ์ และบางครั้งสามารถเห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้นได้ทันที จึงสามารถชักจูงให้ผู้ชมคล้อยตามได้ง่ายกว่าสื่อชนิดอื่น แต่ราคาเครื่องรับโทรทัศน์ค่อนข้างสูงและบางครั้งมีอุปสรรคเกี่ยวกับกำลังส่งไปยังพื้นที่ที่อยู่ห่างไกล

4. บุคคล เป็นสื่อที่มีความสำคัญในการติดต่อสื่อสารเพราะสามารถพูดคุยกันได้ ในทันที บุคคลที่มีความรู้และเป็นที่ยอมรับจะมีทำให้สารสนเทศที่เผยแพร่ไปได้รับการยอมรับ แต่บุคคลอาจให้สารสนเทศที่ไม่ตรงกับข้อเท็จจริงด้วยเหตุแห่งอคติ ทัศนคติ ตลอดจนประสบการณ์ที่นำมาผนวกกับสารสนเทศที่เผยแพร่ นอกจากนี้บุคคลที่มีความรู้บางครั้งอาจไม่ต้องการเผยแพร่สิ่งที่ตนเองรู้ไปสู่ผู้อื่น

5. หน่วยงานราชการและเอกชน เป็นแหล่งสารสนเทศที่ให้ข้อมูลข่าวสารความรู้ที่ถูกต้องในสาขาที่เชี่ยวชาญ แต่หน่วยงานราชการและเอกชนมักมีข้อจำกัดเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติ ตลอดจนทัศนคติของบุคคลที่มักจะเห็นว่าหน่วยงานราชการและเอกชนเป็นสถานที่ที่ต้องให้ความสำคัญพยาบาล

อุปสรรคในการรับและใช้สารสนเทศ

จักรพงษ์ นามสง่า (2543 : 11) ได้สรุปอุปสรรคในการรับสารสนเทศไว้เป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

1. อุปสรรคด้านสังคม เกิดขึ้นเมื่อสภาพทางสังคมขัดขวางไม่ให้มีสารสนเทศ
2. อุปสรรคด้านสถาบัน เกิดขึ้นเมื่อสถาบันผู้จัดสรรสารสนเทศไม่เต็มใจหรือไม่สามารถเผยแพร่สารสนเทศที่ต้องการให้แก่ผู้แสวงหาสารสนเทศได้
3. อุปสรรคด้านจิตวิทยา เกิดขึ้นเมื่อบุคคลนั้นไม่สามารถเล็งเห็นความต้องการสารสนเทศของตน ทั้ง ๆ ที่มีความต้องการ หรือไม่สามารถหาสารสนเทศที่ต้องการจากแหล่งที่เหมาะสมได้
4. อุปสรรคทางด้านสรีระ เกิดขึ้นเมื่อบุคคลนั้นไม่สามารถเข้าถึงสารสนเทศที่เหมาะสม เนื่องจากสภาพแวดล้อมหรือสภาพทางร่างกาย
5. อุปสรรคทางปัญญา เกิดขึ้นเมื่อบุคคลนั้นขาดการฝึกฝน ขาดความชำนาญในการแสวงหาสารสนเทศ

นอกจากนั้น การไหลบ่าของสารสนเทศทำให้สารสนเทศมีมากเกินไปที่บุคคลหรือผู้ใช้สารสนเทศจะสามารถใช้สารสนเทศได้อย่างทั่วถึง บางครั้งสารสนเทศใช้ภาษาและศัพท์ที่ยากเกินความเข้าใจ หรือรายละเอียดของสารสนเทศไม่สอดคล้องกับสภาพของผู้รับสารสนเทศ ทำให้เกิดการสูญเปล่าของสารสนเทศได้เช่นกัน (จารุวรรณ สินธุโสภณ. 2534 : 17)

สำหรับการนำสารสนเทศมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันนั้น มนุษย์มักประสบปัญหาในลักษณะคล้ายกันดังต่อไปนี้ (พิมพา อินแบน. 2530 : 138 - 139; ปรียานุช คลอวุฒิวัฒน์. 2535 : 172 - 173 ; ดวงจันทร์ พยัคพันธ์. 2539 : 77 - 79)

1. สารสนเทศอยู่กระจัดกระจายตามแหล่งต่าง ๆ ซึ่งการรวบรวมข้อมูลและสารสนเทศยังทำได้ยากลำบาก ส่งผลให้ผู้ใช้ไม่ได้รับสารสนเทศที่สมบูรณ์
2. สารสนเทศ มีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้ใช้
3. การจัดเก็บสารสนเทศบางแห่งยังไม่เป็นระบบ ขาดผู้รับผิดชอบ ส่งผลให้ยากต่อการค้นหา
4. ผู้ใช้ไม่มีเวลาไปค้นหาสารสนเทศจากแหล่งสารสนเทศ

5. เกิดช่องว่างระหว่างผู้ผลิตกับผู้ใช้ เนื่องจากแหล่งข้อมูลที่สำคัญมักมาจาก นักวิชาการในระดับมหาวิทยาลัย หน่วยงาน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน การเรียบเรียงมักใช้ ภาษาของนักวิชาการ บางครั้งทำให้เข้าใจยาก

6. ผู้ใช้ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่ง วิธีการค้นหา ส่งผลให้ไม่ได้รับ สารสนเทศที่ต้องการ หรือได้ไม่เพียงพอ

การพัฒนาตนเอง

ความหมายและความสำคัญของการพัฒนาตนเอง

The American Heritage® Dictionary of the English Language (2004) ให้ความหมายของคำว่า 'self – development' สรุปได้ว่าหมายถึง การพัฒนาความสามารถหรือ ศักยภาพของบุคคล ซึ่งในปัจจุบันนอกจากความหมายของการพัฒนาตนเองจะมีนัยถึงการศึกษา หรือการฝึกอบรมแล้ว ยังกินความรวมถึงการพัฒนาตนเองเพื่อการพัฒนาวิชาชีพในเชิงธุรกิจ ตลอดจนกระบวนการที่เป็นความพยายามของบุคคลในการแก้ปัญหาทางสังคมและจิตวิทยาของ ตนเองอันเป็นผลจากการมีบทบาทต่าง ๆ ของบุคคลนั้น ๆ ในสังคมอีกด้วย แต่สิ่งที่สำคัญก็คือ การพัฒนาตนเอง เป็นการปรับเปลี่ยนที่มีลักษณะถาวรเกิดขึ้นจากส่วนลึกภายในตัวของบุคคล มิใช่เพียงการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพชั่วคราวตามสถานการณ์เท่านั้น

Human Resource Development Council, the United States of America (<http://www.humtech.com/opm/grtl/ILS/ils8.cfm>) กล่าวถึงการพัฒนาตนเองว่า หมายถึง การที่บุคคลรับผิดชอบการเรียนรู้และพัฒนาความก้าวหน้าของตนเองโดยใช้กระบวนการประเมิน สะท้อนความคิด และลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

The Information Services and Technology (IS&T) Department, Massachusetts Institute of Technology (<http://web.mit.edu/ist/competency/tldev/self-development.htmlX>) กล่าวถึงการพัฒนาตนเองว่า หมายถึง การที่บุคคลแสวงหา มุมมอง ทักษะคติ และพฤติกรรมใหม่ ๆ ตลอดจนประเมินและปรับปรุงการกระทำของตนเอง ตามลำดับขั้นตอน

อัญญา ศรีสมพร (<http://elearning.spu.ac.th/allcontent/hrm483/text/01.htm>) กล่าวว่า การพัฒนาตนเอง หมายถึง การเสริมสร้างตนเองให้บรรลุมุ่งหมายแห่งชีวิตโดยไม่ เบียดเบียนสิทธิของผู้อื่น เป็นการสร้างสรรค์เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองและเลี้ยงตนเองได้ ประสบ ความสำเร็จในชีวิตการทำงาน และสามารถทำประโยชน์แก่สังคม

วัชรินทร์ ทองธีระ (http://www.geocities.com/mpa16_nida/Sujitra620.doc) ได้สรุปความหมายเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง ว่า การพัฒนาตนเองประกอบด้วย 3 ส่วนที่สำคัญคือ

1. การเสริมสร้างตนเองให้บรรลุ จุดมุ่งหมาย ของชีวิตตนโดยไม่เบียดเบียนสิทธิของคนอื่น
2. การเสริมสร้างให้การพัฒนาชีวิตและการพัฒนาของตนเอง สูงเด่น มีคุณประโยชน์ และมีความสุข
3. การบรรลุจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ
 - 3.1 การพึ่งตนเอง
 - 3.2 ประสบความสุขในชีวิตการทำงานได้
 - 3.3 ทำประโยชน์ให้แก่สังคม

จากความหมายดังกล่าว จึงสรุปได้ว่า การพัฒนาตนเอง มีความหมาย 2 ประการ คือ

1. ความหมายในเชิงกระบวนการ ซึ่งได้แก่ การแสวงหาความเจริญเติบโต ความก้าวหน้า ให้แก่ตนเองของบุคคล ด้วยตัวของตัวเอง เพื่อการบรรลุเป้าหมายในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขและสร้างสรรค์ประโยชน์แก่สังคม ด้วยความหมายนี้ การพัฒนาตนเองของบุคคล จึงประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้
 - 1.1 ความต้องการ แรงจูงใจ และเป้าหมายในการพัฒนาตนเอง
 - 1.2 ความรับผิดชอบต่อตนเองในการนำตนเองสู่เป้าหมาย
 - 1.3 ความรับผิดชอบต่อผู้อื่นในการนำตนเองสู่เป้าหมาย
 - 1.4 การลงมือดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมาย
 - 1.5 การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อบรรลุเป้าหมาย
 - 1.6 การวิเคราะห์และประเมินการพัฒนาตนเอง
 - 1.7 การใช้ประโยชน์จากผลการพัฒนาตนเอง
2. ความหมายในเชิงผลสำเร็จ ซึ่งได้แก่ ความเจริญเติบโต ความก้าวหน้า อันเป็นผลจากการปรับเปลี่ยนตนเองอย่างถาวรของบุคคล ทั้งที่เกิดจากกระบวนการทางการศึกษาหรืออบรม หรือที่เกิดจากแรงจูงใจภายในของตนเอง

กระบวนการพัฒนาตนเอง

ณรงค์วิทย์ แสนทอง (<http://www.hrcenter.co.th/HRKnowView.asp?id=38>) กล่าวว่า การพัฒนาตนเองเป็นแนวทางที่มุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจเพื่อสร้างแรงจูงใจในชีวิตของบุคคลก่อนเป็นอันดับแรก ซึ่งผู้ที่ได้รับประโยชน์มากที่สุดในการพัฒนาแบบนี้ คือ ตัวบุคคลนั่นเอง

Vexen Crabtree (<http://www.vexen.co.uk/self/development.html>) เสนอว่าการพัฒนาตนเองอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลควรมีขั้นตอนดังนี้

1. การทำความรู้จักตนเอง เพื่อรู้จุดเด่น จุดด้อย ลักษณะเฉพาะตัวของตนเอง โดยใช้ข้อมูลจาก 2 แหล่ง คือ

1.1 การวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่น

1.2 การวิเคราะห์ตนเอง

2. การพัฒนาตนเอง เพื่อให้มีคุณลักษณะต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับการแสวงหาประสบการณ์และการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการดังนี้

2.1 การสร้างความมั่นใจในตัวเอง

2.2 การทำความเข้าใจผู้อื่น

2.3 การรักษาสุขภาพร่างกายให้แข็งแรงสมบูรณ์การลดความต้องการทางวัตถุให้อยู่ในระดับพอดี

2.4 การวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจกับเงื่อนไขและค่านิยมทางสังคม

2.5 การคิดสงสัยใคร่รู้

2.6 การใฝ่รู้ ใฝ่เรียน

2.7 การมีความกล้าในการคิด กล้าพูด กล้าทำ

2.8 การกำหนดเป้าหมายและแผนในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง

จากแนวทางในการพัฒนาตนเองดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า กระบวนการพัฒนาตนเองประกอบด้วยสิ่งที่สำคัญ 5 ส่วน คือ

1. การทำความเข้าใจตนเอง ซึ่งได้แก่ การวิเคราะห์ความต้องการ ความสามารถ และคุณลักษณะประจำตัวของตนเอง

2. การทำความเข้าใจสภาพแวดล้อม ซึ่งได้แก่ การวิเคราะห์สภาพสังคมและการทำงาน ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของตนเอง เพื่อมองเห็นความต้องการจำเป็นในการเสริมเติมเต็มความรู้ ทักษะ และเจตคติ เพื่อการดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขในสภาพแวดล้อมที่ตนเองต้องเข้าไปเกี่ยวข้องสัมพันธ์ด้วย

3. การกำหนดเป้าหมายและวางแผนการพัฒนาตนเอง ซึ่งได้แก่ การกำหนดลำดับความต้องการกำหนดเป็นเป้าหมายในการพัฒนาตนเอง ตลอดจนการเลือกวิธีการหรือช่องทางที่จะนำตนเองไปสู่เป้าหมายนั้น

4. การปฏิบัติการพัฒนาตนเอง ซึ่งได้แก่ การดำเนินการพัฒนาตนเองด้วยวิธีการหรือช่องทางที่กำหนดไว้เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

5. การประเมินการพัฒนาตนเอง ซึ่งได้แก่ การพิจารณากระบวนการพัฒนาตนเองว่าสามารถนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้หรือไม่ เพราะเหตุใด อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงเป้าหมายหรือวิธีการที่จะให้การพัฒนาตนเองบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กัญญา ชมศิลป์ (2538 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การจัดการข่าวสารความรู้ของชุมชนชนบท พบว่า แหล่งการรับข้อมูลข่าวสารของชาวบ้านมีทั้งสื่อบุคคล ประกอบด้วย บิดา มารดา เครือญาติ เพื่อนบ้าน พ่อค้า พ่อค้าเร่ ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ผู้สื่อข่าวสาธารณสุข หัวหน้าหมวด กรรมการหมู่บ้าน กลุ่มที่ประกอบอาชีพเดียวกัน และเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ ลักษณะการเผยแพร่ข่าวสารเป็นไปโดยธรรมชาติของการดำรงชีวิตในชุมชน คือ สมาชิกมีการพูดคุยกัน ดังนั้น ในการพูดคุยกันนี้จึงมีการนำข้อมูลมาถ่ายทอดกัน ทำให้เกิดการรับข่าวสารกันขึ้น แหล่งข่าวสารข้อมูลของชาวบ้านที่เป็นสื่อมวลชน ประกอบด้วย วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วิทยุโสตสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เนื่องจากข่าวสารข้อมูลที่ถ่ายทอดผ่านสื่อมวลชนถ่ายทอดอย่างกว้างขวางและตลอดเวลา โอกาสในการรับข่าวสารข้อมูลของชาวบ้านเกิดขึ้นเมื่อชาวบ้านเปิดรับข่าวสารจากสื่อที่ตนเองเป็นเจ้าของหรือสามารถจะรับได้ เนื้อหาข่าวสารข้อมูลที่ถ่ายทอดสู่ชาวบ้านมีทุกประเภท ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ศาสนา แต่เนื้อหาของข่าวสารดังกล่าวถ่ายทอดผ่านสื่อมวลชนในลักษณะโปรยหว่าน ไม่เน้นเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งสำหรับความบันเทิงที่ถ่ายทอดผ่านสื่อมวลชนเป็นลักษณะสนองตอบกลุ่มผู้รับตามเนื้อหา นั้น เนื้อหาของข่าวสารที่ถ่ายทอดเพื่อให้ชาวบ้านได้รับอย่างแท้จริงเป็นข่าวสารที่ถ่ายทอดโดยสื่อบุคคลในชุมชน ความเชื่อถือข่าวสารความรู้ของชาวบ้านเป็นการเชื่อถือข่าวสารที่ถ่ายทอดผ่านสื่อมวลชนทุกประเภท สำหรับสื่อมวลชนนั้น ชาวบ้านให้ความเชื่อถือในข่าวสารที่ถ่ายทอดโดยผู้นำและเจ้าหน้าที่ภาครัฐ โดยมีบุคคลในชุมชนให้การยืนยันกับข่าวสารนั้นอีกครั้งหนึ่ง สำหรับข่าวสารความรู้ที่ชาวบ้านเชื่อถือเป็นอย่างดี คือ ข่าวสารความรู้จากสมาชิกในครอบครัว นอกจากนี้ จะให้ความเชื่อถือข่าวสารความรู้จากกลุ่มสมาชิกที่ตนไว้วางใจและเป็นสมาชิกในชุมชน การจัดการข่าวสาร ข้อมูลและความรู้ของชาวบ้านนั้น หลังจากได้รับข่าวสารความรู้แล้ว จะเกิดการเลือกสรรข่าวสารข้อมูล ถ้าข่าวสารข้อมูลใดเป็นประโยชน์สำหรับตนก็จะรับแล้วนำมาถ่ายทอดในกลุ่มสมาชิก ซึ่งการถ่ายทอดข่าวสารความรู้ในชุมชนจะมีการคัดเลือกบุคคลที่เหมาะสมในการถ่ายทอดข่าวสารได้ดีให้เป็นผู้ถ่ายทอด ซึ่งในชุมชนมีเครือข่ายหรือเวทีชาวบ้านอยู่แล้ว แต่เนื้อหาที่ยังไม่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชาวบ้าน และขณะที่เกิดการถ่ายทอดข่าวสารข้อมูลนั้น ผู้ถ่ายทอดข่าวสารยังทำหน้าที่เป็นผู้รับข่าวสารเช่นกัน โดยข่าวสารมี 2 ระดับ คือ ระดับที่แน่ใจ ยอมรับและเชื่อถือได้ ชาวบ้านจะรับข่าวสารข้อมูลนั้นแล้ว

เผยแพร่ต่อ ส่วนข่าวสารข้อมูลที่ยังไม่แน่ใจจะตรวจสอบก่อนโดยการกระจายข้อมูลออกไปเพื่อฟังความคิดเห็นแล้วจึงตัดสินใจรับข้อมูลข่าวสารนั้น ดังนั้น การตัดสินใจเพื่อรับข่าวสารข้อมูลของชาวบ้านจะเกิดขึ้นได้ เมื่อชาวบ้านต้องการข่าวสารนั้นและพร้อมที่จะจัดการกับข่าวสารข้อมูลต่อไปเพื่อเป็นประโยชน์ต่อชุมชน

จักรพงษ์ นามสง่า (2543 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การรับสารสนเทศเกี่ยวกับยาเสพติดของผู้ใช้แรงงานในโรงโม่หิน จังหวัดขอนแก่น พบว่า วัตถุประสงค์ในการรับสารสนเทศของผู้ใช้แรงงานในโรงโม่หินคือ เพื่อหาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับยาเสพติด แหล่งสารสนเทศประเภทบุคคลที่ได้รับ คือ ตำรวจที่เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด แหล่งสารสนเทศที่เป็นสถาบันที่ได้รับ คือ สถานที่ติดประกาศภายในโรงโม่หิน แหล่งสารสนเทศที่เป็นสื่อมวลชนที่ได้รับ คือ โทรทัศน์ แต่แหล่งสารสนเทศประเภทบุคคลที่ต้องการจะได้รับ คือ นายแพทย์ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่รักษา อบรมและให้ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด ส่วนปัญหาในการรับสารสนเทศประกอบด้วย ปัญหาด้านช่วงเวลา ปัญหาด้านความน่าเชื่อถือและความรู้ความชำนาญของแหล่งสารสนเทศประเภทบุคคล และปัญหาด้านความทันสมัยของแหล่งสารสนเทศประเภทสถาบัน

พุทธิพร โกศิยะกุล (2543 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ความต้องการและการแสวงหาสารสนเทศของนักเรียนนายร้อยตำรวจ พบว่า

1. นักเรียนนายร้อยตำรวจต้องการสารสนเทศเพื่อวัตถุประสงค์ในการเตรียมตัวประกอบอาชีพตำรวจมากที่สุด โดยต้องการสารสนเทศในรูปแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และต้องการเนื้อหาสารสนเทศที่มีความยากง่ายในระดับปานกลางและระดับง่าย รวมทั้งต้องการสารสนเทศที่มีเนื้อหาสมบูรณ์มากพอ ๆ กับสารสนเทศที่เป็นการสรุปประเด็น

2. วิธีการแสวงหาสารสนเทศที่นักเรียนนายร้อยตำรวจใช้มาก ได้แก่ การสนทนากับเพื่อนและการใช้ทรัพยากรสารสนเทศของตนเอง

3. นักเรียนนายร้อยตำรวจแสวงหาสารสนเทศทั้งโดยวิธีการอาศัยระบบสารสนเทศและไม่อาศัยระบบสารสนเทศ เหตุผลหลักในการใช้ช่องทางที่อาศัยระบบสารสนเทศเพราะเป็นช่องทางที่ทำให้ได้รับสารสนเทศที่ตรงกับความต้องการ ส่วนเหตุผลหลักในการใช้ช่องทางที่ไม่อาศัยระบบสารสนเทศเพราะทำให้ได้แนวคิดที่หลากหลาย

4. การตัดสินใจเลือกใช้แหล่งสารสนเทศต่าง ๆ ของนักเรียนนายร้อยตำรวจมีดังนี้
1) เลือกใช้แหล่งสารสนเทศจากตนเองเพราะไม่เป็นการรบกวนผู้อื่น 2) เลือกใช้แหล่งสารสนเทศจากบุคคลอื่น ๆ ถ้าเป็นแหล่งที่ไม่เสียค่าใช้จ่ายหรือเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด 3) เลือกใช้แหล่งสารสนเทศจากสถาบันบริการสารสนเทศเพราะเป็นแหล่งที่ทำให้ได้รับสารสนเทศตรงกับความต้องการ และ 4) เลือกใช้แหล่งสารสนเทศจากสื่อเพราะทำให้ได้รับสารสนเทศที่มีความทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์

5. นักเรียนนายร้อยประสบความสำเร็จในการแสวงหาสารสนเทศจากอาจารย์มากที่สุด

6. ปัญหาที่นักเรียนนายร้อยประสบมากที่สุดในการแสวงหาสารสนเทศได้แก่ ปัญหาจากตนเองเนื่องมาจากตนเองไม่มีเวลาเพียงพอในการแสวงหาสารสนเทศ ปัญหาจากบุคคลอื่น ๆ เนื่องจากบุคคลนั้น ๆ ไม่มีเวลาเพียงพอที่จะให้สารสนเทศ ปัญหาที่เกิดจากหอสมุดโรงเรียน นายร้อยตำรวจเนื่องจากมีเวลาเปิดทำการที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการใช้ ปัญหาที่เกิดจากห้องสมุด อิเล็กทรอนิกส์ เนื่องมาจากมีเวลาในการเข้าใช้ต่อรอบน้อยเกินไป ปัญหาที่เกิดจากสถาบันบริการสารสนเทศภายนอกโรงเรียนนายร้อยตำรวจ เนื่องมาจากตั้งอยู่ไกลไม่สะดวกในการเข้าใช้ ส่วนปัญหาที่เกิดขึ้นจากสื่อต่าง ๆ เนื่องมาจากต้องใช้ทุนทรัพย์มากในการใช้สื่อ

อร่ามศรี เสนาภักดิ์ (2545 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การใช้สารสนเทศในชุมชนของประชาชน อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ พบว่า ประชาชน อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ มีปัญหาในการใช้สารสนเทศในระดับมาก ปัญหาอื่น ๆ ได้แก่ ปัญหาด้านเนื้อหาของสารสนเทศ ปัญหาด้านแหล่งสารสนเทศ ปัญหาด้านรูปแบบการเผยแพร่สารสนเทศ และปัญหาด้านวัตถุประสงค์ในการใช้สารสนเทศ ตามลำดับ

สมหมาย แจ่มกระจ่าง (2545 : http://index.dc.thailis.uni.net.th:8000/Dcms_BUU/detail.nsp) ทำการวิจัย เรื่อง วิธีการเรียนรู้ของผู้นำกลุ่มสตรีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ผู้นำกลุ่มสตรีส่วนใหญ่มีวิธีการเรียนรู้โดยการอ่านตำรา วารสาร และสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ และวิธีการฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ และการอ่านหนังสือพิมพ์ เพื่อการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาบุคลิกภาพ การปรับตัว ด้านการดูแลสุขภาพตนเองและครอบครัว ด้านสิ่งแวดล้อมและรักษาสิ่งแวดล้อม และด้านการเมืองการปกครองท้องถิ่น ส่วนการเรียนรู้ด้านการประกอบอาชีพผู้นำกลุ่มสตรี เรียนรู้โดยวิธีคิดเอง ทดลองเองมากที่สุด และด้านวัฒนธรรมประเพณี เรียนรู้โดยถ่ายทอดจากครอบครัวมากที่สุด กิจกรรมการศึกษาที่จัดในกลุ่มสตรี ส่วนใหญ่จัดความรู้ด้านการประกอบอาชีพ และการพัฒนาบุคลิกภาพ โดยวิธีการทัศนศึกษา และการบรรยายเป็นส่วนใหญ่ และการจัดกิจกรรมดังกล่าวจัดตามความต้องการของสมาชิกกลุ่มมากที่สุด การเผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อมวลชนเป็นวิธีที่ให้โอกาสและทางเลือกแก่ผู้นำสตรีได้มากที่สุด

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น อาจสรุปได้ดังนี้

1. บุคคลต้องการสารสนเทศที่สอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาตนเองด้านต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสารสนเทศที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต งานอาชีพ และความบันเทิง
2. บุคคลจะเลือกรับสารสนเทศที่เป็นประโยชน์และเชื่อถือได้จากสื่อหรือแหล่งสารสนเทศที่เข้าถึงได้โดยสะดวก
3. สารสนเทศที่ได้รับอาจจะนำมาใช้ทันทีถ้าบุคคลมีความเชื่อถือในเนื้อหา สื่อที่เผยแพร่หรือแหล่งที่มา แต่ถ้าบุคคลยังไม่มั่นใจในสารสนเทศที่ได้รับ บุคคลจะยังไม่ใช้สารสนเทศนั้นจนกว่าจะแน่ใจว่าสารสนเทศนั้นเป็นประโยชน์สำหรับตนเอง

4. แม้สารสนเทศที่ได้จากผู้รู้หรือเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานเผยแพร่สารสนเทศจะได้รับความเชื่อถือในเชิงของเนื้อหาความรู้ แต่สารสนเทศที่ได้รับจากสมาชิกกลุ่มหรือที่สมาชิกกลุ่มให้การยอมรับจะได้รับความเชื่อถือในการนำไปใช้ประโยชน์
5. การตัดสินใจรับและใช้สารสนเทศขึ้นอยู่กับบุคคลแต่ละบุคคล แต่ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจนั้น ได้แก่ กลุ่มที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา เป็นประชาชนในตำบลเกาะเต่า อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง โดยเลือกกรณีศึกษาจากกลุ่มประชาชนที่เป็นผู้นำชุมชน โดยเลือกเฉพาะผู้ที่ให้ความร่วมมือในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 15 ราย เป็นผู้นำชุมชน จำนวน 1 ราย ประชาชนที่เป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ จำนวน 2 ราย ภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 4 ราย ผู้นำกลุ่มอาชีพต่าง ๆ จำนวน 3 ราย และประชาชนทั่วไป จำนวน 5 ราย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์ โดยได้กำหนดประเด็นคำถามตามกรอบแนวคิดของการวิจัย และบันทึกผลจากการสัมภาษณ์โดยตัวผู้วิจัย

วิธีดำเนินการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้มีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

1. เตรียมความพร้อมด้านความรู้ความสามารถในการวิจัย โดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและตำราต่าง ๆ เกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ตลอดจนศึกษางานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. ลงพื้นที่ศึกษา พบกับเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล และผู้ใหญ่บ้าน เพื่อชี้แจงรายละเอียดของการวิจัย และขอความร่วมมือในการติดต่อนัดหมายกับกลุ่มประชาชนที่เป็นเป้าหมายของการวิจัย อันประกอบไปด้วยผู้นำชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มอาชีพต่าง ๆ และตัวแทนของประชาชนในหมู่บ้านต่าง ๆ
3. ใช้วิธีการประชุมกลุ่มย่อยและการสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยเก็บข้อมูลชุมชนโดยวิธีการจัดประชุมกลุ่มย่อยที่เป็นประชาชนทั่วไป ใช้การสัมภาษณ์สำหรับประชาชนที่เป็นผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มอาชีพต่าง ๆ และภูมิปัญญาท้องถิ่น และการศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ และบันทึกผลการประชุมและสัมภาษณ์โดยตัวผู้วิจัย

4. วิเคราะห์และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายพรรณนา ตามตัวแปรต่าง ๆ ที่ศึกษา
5. การเขียนรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลนี้ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาเปรียบเทียบหาคำสำคัญ วิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่รวบรวมมาได้ ที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่ต้องการศึกษา สรุปออกมาเป็นปัจจัยต่าง ๆ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมภาคสนามในช่วงเดือนเมษายน ถึง พฤษภาคม พ.ศ.2548 จำนวน 4 ครั้ง โดยการสัมภาษณ์บุคคล การสังเกต และเยี่ยมชมกิจกรรมของชุมชน รวมทั้งการสืบค้นข้อมูลจากเอกสาร และได้ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลจากภาคสนาม และนำเสนอผลการวิเคราะห์แบบบรรยายพรรณนา โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ดังนี้

1. การเข้าถึงสารสนเทศเพื่อการพัฒนาตนเองของชุมชน
 - 1.1 ประเภทของแหล่งสารสนเทศที่เข้าถึง
 - 1.2 วิธีการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศนั้น
 - 1.3 ประเภทของสารสนเทศที่เข้าถึง
 - 1.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศ
2. การใช้สารสนเทศเพื่อการพัฒนาตนเองของชุมชน
 - 2.1 วัตถุประสงค์ในการใช้สารสนเทศ
 - 2.2 วิธีการใช้สารสนเทศ
 - 2.3 ผลของการใช้สารสนเทศ
 - 2.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้สารสนเทศ

1. การเข้าถึงสารสนเทศเพื่อการพัฒนาตนเองของชุมชน

1.1 ประเภทของแหล่งสารสนเทศที่เข้าถึง

แหล่งสารสนเทศสามารถแบ่งโดยใช้เกณฑ์ในการแบ่งได้หลายวิธี แต่การแบ่งที่เป็นที่รู้จักกันอยู่ทั่วไปคือ การแบ่งโดยอาศัยองค์การเป็นหลัก แบ่งได้เป็นแหล่งข้อมูลภายในองค์การ และแหล่งข้อมูลภายนอกองค์การ หากแบ่งโดยใช้การแบ่งแหล่งสารสนเทศตามแหล่งที่ได้มา สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทคือ แหล่งปฐมภูมิ แหล่งทุติยภูมิ และแหล่งตติยภูมิ ซึ่งแหล่งข้อมูลข่าวสารแต่ละประเภทนั้น เราสามารถรับข้อมูลข่าวสารหรือสารสนเทศได้จากหลายแหล่ง จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการเข้าถึงสารสนเทศเพื่อการพัฒนาตนเองของชุมชน ในประเด็นประเภทของแหล่งสารสนเทศที่เข้าถึง พบว่า ชาวชุมชนได้ใช้แหล่งสารสนเทศดังต่อไปนี้

1.1.1 โทรทัศน์ ถือเป็นแหล่งสารสนเทศที่ชาวชุมชนใช้ในการรับข้อมูลข่าวสารเป็นส่วนมาก เพราะเป็นแหล่งสารสนเทศที่มีเกือบทุกครัวเรือน รวมทั้งในแหล่งชุมชนต่าง ๆ เช่น ร้านค้า สถานที่ราชการ กลุ่มชมรมต่าง ๆ เป็นต้น จึงเป็นแหล่งที่มีความสะดวกแหล่งหนึ่งในการ

รับข่าวสาร โดยสามารถใช้เวลาว่างที่มีในช่วงเวลาต่าง ๆ เช่น ใช้เวลาในช่วงเช้านอกไปทำงาน บางคนก็ใช้เวลาในช่วงกลางวัน ช่วงเย็น และช่วงค่ำ ดังกรณีตัวอย่าง

นายอำเภอ สังกั แก้ว ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 13 บอกว่า “รับข่าวสารจากโทรทัศน์เป็นหลัก โดยดูในช่วงเช้าและช่วงค่ำของทุกวัน”

นายวีรวัฒน์ วัตรจิกฤต และนายจรงค์ ขวัญแก้ว เกษตรกรหมู่ที่ 2 มีอาชีพกรีดยาง บอกว่า “ดูรายการทีวีของช่อง 3 หลังจากกรีดยางแล้ว และเมื่อมีโอกาส”

นางเพียรดี หมอดอินทอง อาชีพกรีดยาง บอกว่า “มีเวลาว่างในช่วงค่ำสำหรับติดตามข่าวสารข้อมูลจากโทรทัศน์ เพราะเป็นช่วงเวลาที่ว่างจากการทำงาน”

ส่วนนายเปลื้อง จันทรทุง และภรรยา เป็นผู้นำกลุ่มชมรมผ้ามัดย้อม ได้บอกว่า “ดูรายการต่าง ๆ ทางโทรทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับการย้อมผ้าเพื่อนำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชมรม”

นายปลื้ม จันทรทุง อาชีพเกษตรกร บอกว่า “ศึกษารายการเกษตรทางโทรทัศน์ เพื่อนำความรู้ใหม่ ๆ มาพัฒนาอาชีพ”

นายเต็มและนางสมมาต ขำตรี สองสามีภรรยา ซึ่งเป็นผู้นำกลุ่มโคนม กล่าวว่า “ติดตามข้อมูลข่าวสารจากทีวีเป็นประจำ จนวันหนึ่งได้ดูรายการ การเลี้ยงโคนม จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการทำอาชีพเลี้ยงโคนม”

โทรทัศน์ เป็นแหล่งสารสนเทศแหล่งใหญ่ที่ชาวบ้านทุกคนเข้าถึง และมีส่วนช่วยในการพัฒนาอาชีพ และยังจุดประกายในการสร้างอาชีพที่สามารถทำรายได้ให้แก่ครอบครัวและชุมชนอย่างมากมาย

1.1.2 วิทยูและหอกระจายข่าว จัดเป็นแหล่งสารสนเทศที่ชาวบ้านเข้าถึงได้สะดวก เพราะสามารถใช้แหล่งสารสนเทศชนิดนี้ได้ แม้อยู่ในช่วงของการปฏิบัติงาน ดังที่ นางเพียรดี หมอดอินทอง อาชีพกรีดยาง กล่าวว่า “ช่วงเช้าไม่มีเวลาติดตามข่าวสารข้อมูลจากโทรทัศน์ เพราะต้องไปตลาด และไปกรีดยาง แต่จะได้รับข่าวสารข้อมูลจากการฟังรายการวิทยุจากหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน”

นายวีรวัฒน์ วัตรจิกฤต เกษตรกรหมู่ที่ 2 มีอาชีพกรีดยาง ได้กล่าวว่า “รับฟังข่าวสารจากหอกระจายข่าวของหมู่บ้านในช่วงเช้า”

นายอำเภอ สังกั แก้ว ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 13 กล่าวว่า “ในช่วงที่มีข่าวสารสำคัญ ๆ ก็จะเปิดวิทยุกระจายเสียงฟัง”

วิทยูและหอกระจายข่าว เป็นอีกแหล่งหนึ่งที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้โดยง่าย สำหรับติดตามข่าวสารบ้านเมืองที่สำคัญ และเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตประจำวัน

1.1.3 สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ หนังสือ วารสาร จุลสาร แผ่นพับ และอื่น ๆ เป็นแหล่งสารสนเทศที่ประชาชนนิยมใช้ในการศึกษาสารสนเทศต่าง ๆ ดังกรณีตัวอย่าง นายเต็ม และนางสมมาต ขำตรี สองสามีภรรยา เป็นผู้นำกลุ่มโคนม กล่าวว่า “เริ่มจากดูทีวีแนะนำการเลี้ยง

โคนม ...จากนั้นก็อ่านหนังสือการเลี้ยงโคนมและปฏิบัติตาม... ข้อมูลการเลี้ยงโคนมส่วนใหญ่มาจากการอ่านหนังสือและลงมือปฏิบัติตามหนังสือ... และเป็นสมาชิกวารสารเวชสารด้วย”

นายอำเภอ สังข์แก้ว ผู้ใหญ่บ้าน ได้ติดตามข่าวสารข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ และเอกสารจากทางราชการที่ส่งมาให้

นายปลื้ม จันทร์ทุ่ง อาชีพเกษตรกร นายเปลื้อง จันทร์ทุ่งและภรรยา ได้อ่านข่าวสารจากทางหนังสือพิมพ์ จุลสารของทางราชการ และวารสารทางการเกษตรต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ

สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เป็นแหล่งที่สำคัญในการช่วยพัฒนาอาชีพ โดยการอ่านข้อความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพของตนเอง และนำมาใช้ในการต่อยอดและพัฒนาอาชีพของตนเอง เสริมสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวและชุมชน

1.1.4 แหล่งนัดพบของชาวบ้าน ได้แก่

1) การประชุมของหมู่บ้าน และการประชุมของกลุ่มชมรมต่าง ๆ ดังกรณีตัวอย่าง นายอำเภอ สังข์แก้ว ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 13 บอกว่า “นัดประชุมลูกบ้านเป็นประจำทุกเดือน โดยมีกรแลกเปลี่ยนข้อมูลกับลูกบ้าน นำปัญหามาแก้ไข และแจ้งข่าวสารข้อมูลใหม่ ๆ ให้ลูกบ้านทราบ”

ส่วนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคลองใหญ่ หมู่ที่ 4 ตำบลเกาะเต่า มีการประชุมคณะกรรมการชมรมทุกวันศุกร์แรกของเดือน และมีการประชุมใหญ่ในวันอาทิตย์สุดท้ายของทุกปี

สำหรับกลุ่มโคนม จะมีการประชุมสมาชิกเกี่ยวกับการทำงาน การซื้อขายวัว การกำหนดราคาซื้อขาย ตลอดจนข้อความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ที่สมาชิกแต่ละคนได้ไปศึกษาหรือรู้มาจากแหล่งต่าง ๆ มาบอกเล่าให้เพื่อนสมาชิกได้ฟัง ซึ่งการประชุมจะนัดประชุมเป็นครั้งคราว

2) สภากาแฟ และร้านค้าต่าง ๆ เป็นแหล่งที่พบกันโดยบังเอิญ มีการแลกเปลี่ยนเรื่องราว ปัญหา ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ความเคลื่อนไหวของคนในหมู่บ้าน ดังที่ นายอำเภอ สังข์แก้ว ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 13 กล่าวว่า “มีสภากาแฟซึ่งเป็นร้านค้าในหมู่บ้าน จะมีการพบปะ พูดคุยกัน แลกเปลี่ยนเรื่องราวกันทุกเรื่อง ในตอนเช้าและตอนเย็น ซึ่งเป็นเวลาว่างจากการทำงาน”

ส่วนนางเพียรดี หมอดอนทอง กล่าวว่า “มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลของชาวบ้านในชุมชนตามร้านค้าต่าง ๆ เช่น ร้านขายขนมจีน”

สภากาแฟและร้านค้าต่าง ๆ จะเป็นแหล่งในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อเหตุการณ์ข่าวสารบ้านเมือง การพูดคุยถึงปัญหาต่าง ๆ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน

1.1.5 ห้องสมุดประชาชน และที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารที่จัดให้กับสมาชิกในชุมชนได้ใช้โดยทั่วไป ซึ่งสามารถมาใช้บริการได้ตามความสะดวก ดังที่นางเพียรดี หมอดอนทอง อาชีพกรีดยาง และนายวิวัฒน์ วัตรจิกฤต บอกว่า “ได้ใช้บริการของ

ห้องสมุดประชาชนเพื่อต้องการทราบข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ และได้ใช้บริการเป็นประจำเมื่อมี
โอกาส”

1.1.6 หน่วยงานราชการและเอกชน โดยหน่วยงานต่าง ๆ ของราชการและของเอกชน เป็นหน่วยงานที่ให้ข้อมูลข่าวสารแก่ชุมชน และช่วยเหลือชุมชนเกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ ดังที่ นาย ปลื้ม จันทร่ทุง อาชีพเกษตรกรเกี่ยวกับการทำปุ๋ยชีวภาพ ได้กล่าวว่า “ได้เข้ารับการอบรมจาก การศึกษานอกโรงเรียน เรื่องของปุ๋ยชีวภาพ และเมื่อมีปัญหาอะไรก็จะปรึกษากับนักพัฒนาที่ดิน และการศึกษานอกโรงเรียน ให้ช่วยแก้ปัญหา และได้รับการอบรมจากบริษัทที่ทำปุ๋ยจังหวัด นครศรีธรรมราช”

ส่วนนายอำเภอ สังข์แก้ว กล่าวว่า “ได้รับการอบรมอาชีพต่าง ๆ จากหน่วยงานของรัฐ และเมื่อได้รับข้อมูลจากราชการก็นำมาเสนอให้ชาวบ้านโดยตรง”

กลุ่มโคนม ได้รับความช่วยเหลือจากกรมส่งเสริมการเกษตร เข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับ การเลี้ยงวัวนม มีสัตวแพทย์คอยตรวจสุขภาพของโคและให้คำแนะนำ

ด้านนางเพียรดี หมอดอนทอง ได้รับการอบรมอาชีพเสริมคือการทำกล้วยจาก หน่วยงานราชการ

สำหรับกลุ่มผ้ามัดย้อม ได้รับเงินจากกองทุนพัฒนาหมู่บ้านไปศึกษาดูงาน และได้รับ คำแนะนำจากเจ้าหน้าที่อุตสาหกรรมจังหวัดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมจนได้รับคัดเลือกเป็น สินค้า OTOP ที่มีชื่อเสียง นอกจากนี้ได้รับคำแนะนำในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตลอดจนช่วยแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเช่น ปัญหาเกี่ยวกับน้ำ และการย้อมสีต่าง ๆ จากคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ ได้ข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานราชการและบริษัทร้านค้าต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการตัดสินใจเปิดกิจการธุรกิจของกลุ่ม เพื่อเพิ่มพูนรายได้ให้กับสมาชิก

จะเห็นได้ว่าหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ได้เข้ามามีบทบาทช่วยเหลือชุมชนเป็นอย่างมาก ทั้งในเรื่องของการประกอบอาชีพ การให้ความรู้ในการประกอบอาชีพต่าง ๆ การแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ตลอดจนการให้คำแนะนำเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ และช่วยหาตลาดให้ ทำให้ ผลิตภัณฑ์หรือสินค้าที่ได้มีคุณภาพมากขึ้น

1.1.7 เพื่อนบ้าน และบุคคลที่เป็นผู้รู้ ความรู้ต่าง ๆ อาจจะได้รับจากบุคคลใกล้ชิดและ ผู้ที่มีความรู้เฉพาะทางหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น นายปลื้ม จันทร่ทุง ได้รับคำแนะนำจากเพื่อน บ้านให้เข้ารับการอบรมเรื่องปุ๋ยชีวภาพจากกรมการศึกษานอกโรงเรียน และเข้ารับการอบรมกับ บริษัททำปุ๋ย จนได้เป็นตัวแทนของกรมพัฒนาที่ดิน นำความรู้เกี่ยวกับการทำปุ๋ยชีวภาพมา แลกเปลี่ยนกับคนในตำบลเดียวกัน และเป็นวิทยากรในโอกาสต่าง ๆ

ส่วนผู้ที่มีความรู้ของกลุ่มชมรมโคนม จะคอยช่วยเหลือคนอื่น ๆ ที่เป็นสมาชิกในกลุ่ม ด้วยกันในเรื่องต่าง ๆ ทั้งการเลี้ยงดู การรักษาพยาบาล การทำคลอด และแหล่งอาหาร ฯลฯ

นายเปลื้อง จันทร์ทุง และภรรยา ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากคนเฒ่าคนแก่ถึง กระบวนการคงสีให้ติดกับผ้าอย่างทนนาน ความรู้เกี่ยวกับน้ำต่าง ๆ ที่มีผลต่อสีผ้า และได้ไป ศึกษาดูงานเกี่ยวกับสมุนไพรและการทำผ้า การทำดอกไม้ ที่ ศีร์วงศ์ โดยมีชาวบ้านร่วมเดินทางไป ประมาณ 40 คน และนำความรู้ที่ได้กลับมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อม และเมื่อมีปัญหาที่จะ ปรึกษากับอาจารย์คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เช่น ความเป็นกรดและด่างของ น้ำที่มีผลต่อสีที่ย้อม

1.1.8 ศึกษาจากการสังเกตพฤติกรรม เป็นความรู้อีกแบบหนึ่งที่ได้จากการสังเกตและ อาศัยการลองผิดลองถูกจนเกิดเป็นความรู้ เช่น นายปลื้ม จันทร์ทุง ที่ได้ไก่เถื่อนมาจากหาดใหญ่ และเลี้ยงด้วยตนเองโดยไม่ได้ความรู้จากแหล่งอื่นเลย แต่อาศัยการสังเกตพฤติกรรมของไก่ และ ลองผิดลองถูกมาตลอดจนสามารถเลี้ยงเพาะพันธุ์ไก่ได้เอง

1.2 วิธีการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศ

วิธีการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศของชุมชน แบ่งออกได้เป็น 2 ทางคือ ทางตรง และ ทางอ้อม สำหรับการเข้าถึงสารสนเทศของชาวชุมชนนั้นมีทั้งสองทางเช่นกัน

ทางตรง ได้แก่ การดูโทรทัศน์ การฟังวิทยุ การเข้ารับการอบรม การอ่านสื่อสิ่งพิมพ์ที่ สนใจและที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ เช่นหนังสือ วารสาร จุลสาร หนังสือพิมพ์ เป็นต้น การทดลองด้วย ตนเอง การสอบถามจากผู้รู้ และจากการประชุมต่าง ๆ เช่น

นายเปลื้อง จันทร์ทุง และภรรยา ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการให้ไปศึกษา ดูงานเกี่ยวกับสมุนไพรและการทำผ้า การทำดอกไม้ เพื่อนำความรู้มาประกอบอาชีพทำผลิตภัณฑ์ ผ้ามัดย้อม นอกจากนี้ยังได้ศึกษาเพิ่มเติมจากจุลสารของทางราชการและดูรายการโทรทัศน์ เกี่ยวกับการย้อมผ้าและนำความรู้ที่ได้รับมาปรับใช้ เช่น เปลือกของต้นมะพร้าวสามารถนำมาย้อม ได้สีชมพู นอกจากนี้เมื่อกลุ่มมีปัญหาอะไรหรืออยากรู้เรื่องอะไรก็จะปรึกษาอาจารย์คณะ วิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เช่น ความรู้เกี่ยวกับความเป็นกรดและด่างของน้ำที่ ส่งผลต่อสีของผ้า

นายปลื้ม จันทร์ทุง ได้เดินทางไปอบรมเกี่ยวกับการทำปุ๋ย กับบริษัทที่ทำปุ๋ย จังหวัด นครศรีธรรมราช และยังได้ศึกษาเพิ่มเติมทางโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วารสารทางการเกษตร เพื่อ หาความรู้ใหม่ ๆ ตลอดเวลา

นายเต็ม และนางสมมาต ขำตรี สองสามีภรรยา ที่เดิมเลี้ยงหมูและขาดทุนมาก่อน เมื่อ ได้ดูรายการโทรทัศน์เกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม จึงอยากเปลี่ยนอาชีพมาเลี้ยงโคนม และได้ศึกษา ค้นคว้าการเลี้ยงโคนมจากหนังสือต่าง ๆ ที่ได้ซื้อมาและทำตามหนังสือจนประสบความสำเร็จ

ทางอ้อม ได้แก่ การพูดคุยกับเพื่อนบ้าน การพบปะกับคนในชุมชนทางสภาภาพ และ แหล่งนัดพบต่าง ๆ เช่น นายปลื้ม จันทร์ทุง ได้รับคำแนะนำจากคนในหมู่บ้านให้เข้ารับการอบรม

จากกรมการศึกษานอกโรงเรียนเรื่องปัญหาชีวิตภาพ และแลกเปลี่ยนความรู้กับคนในตำบลเดียวกัน และเข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนความคิดกับคนต่างตำบล

1.3 ประเภทของสารสนเทศที่เข้าถึง

สารสนเทศมีบทบาทต่อการปฏิบัติงานและการศึกษาค้นคว้า เราสามารถแบ่งสารสนเทศออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้หลายวิธี เช่น แบ่งตามลักษณะของสารสนเทศและข้อมูลที่พบเห็นและใช้งาน คือ ข้อมูลตัวเลข ข้อมูลตัวอักษรและตัวอักษร ข้อมูลกราฟฟิก ข้อมูลเสียง ซึ่งสารสนเทศเหล่านี้มีการจัดเก็บเพื่อให้สะดวกในการเผยแพร่ เช่น เผยแพร่ในรูปแบบของสิ่งพิมพ์ วัสดุย่อส่วน สื่อเทปเสียงและวีดิทัศน์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น ซึ่งสารสนเทศแต่ละชนิดก็จะมีข้อดีและข้อจำกัดที่แตกต่างกันออกไป อีกทั้งยังมีข้อจำกัดของผู้ใช้สารสนเทศเหล่านั้นด้วย จากการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยนี้พบว่า ชาวบ้านในชุมชนจะได้รับสารสนเทศแตกต่างกันไป และเมื่อจำแนกตามเนื้อหาของสารสนเทศ พบว่า ประเภทของสารสนเทศที่ชาวบ้านในชุมชนเข้าถึงได้แก่ สารสนเทศประเภทข่าวสารประจำวัน ข่าวเกษตร ข่าวการเมือง ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ ข้อมูลของทางราชการ รายการอาหารและสุขภาพ

ดั่งที่นายวิวัฒน์ วัตรจิกฤต บอกว่า "ติดตามข่าวสารประจำวัน เพื่อให้ทันเหตุการณ์ เช่น ข่าวสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ข่าวเกี่ยวกับราคาน้ำมัน สถานการณ์ประจำวันเพื่อให้รู้ข่าวสารได้ทันเหตุการณ์"

นายอำเภอ สังข์แก้ว กล่าวว่า "ติดตามข้อมูลข่าวสารประจำวัน และข่าวสารใหม่ ๆ ข่าวเกษตร ข่าวการเมือง ต่าง ๆ มาปรับใช้"

ส่วนนางเพียรดี หมอดอินทอง กล่าวว่า "ได้ติดตามข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับข่าวประจำวัน ข่าวการเมือง ขอบรายการอาหาร และรายการเกี่ยวกับสุขภาพ ข่าวราคาน้ำมัน"

นายปลื้ม จันทรทุง ได้ศึกษาเรื่องปัญหาชีวิตภาพเพิ่มเติมจากรายการเกษตรทางโทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์ วารสารทางการเกษตร เพื่อหาความรู้ใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาอาชีพของตนเองอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ยังเลี้ยงไก่เถื่อน และเลี้ยงด้วยตนเองโดยไม่ได้ความรู้จากแหล่งอื่นเลย แต่สามารถเลี้ยงจนเพาะพันธุ์ไก่ได้เอง โดยอาศัยการสังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ ของไก่ และเลี้ยงด้วยตนเองมาตลอด

ด้านกลุ่มโคนม กลุ่มผ้ามัดย้อม และกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ ได้ศึกษาความรู้เกี่ยวกับอาชีพจากแหล่งต่าง ๆ หลาย ๆ แหล่ง เพื่อนำมาพัฒนาและปรับปรุงกิจการของกลุ่มให้เจริญก้าวหน้า และช่วยเสริมสร้างรายได้ให้ชุมชน

1.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าถึงสารสนเทศ

สารสนเทศเผยแพร่อยู่ในรูปของสื่อสิ่งพิมพ์ วัสดุย่อส่วน เทปเสียงและวีดิทัศน์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ จะเห็นได้ว่า เราสามารถค้นคว้าหาข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่าง ๆ ได้มากมาย แต่สำหรับชาวบ้านในชุมชนพบว่า ยังมีปัจจัยบางอย่างที่มีผลต่อการเข้าถึงสารสนเทศเหล่านั้น ได้แก่

1.4.1 เวลาและงานที่ทำ เวลาที่ทำงานเป็นปัจจัยหนึ่งที่เกี่ยวข้องและมีผลต่อการเข้าถึงสารสนเทศของชุมชน เพราะชาวชุมชนส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกรรม ต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำงาน ดังที่ชาวชุมชนว่า "ช่วงเช้าจะไม่ได้ดูทีวี เพราะต้องไปตัดยาง" "ช่วงเช้าไม่ค่อยมีเวลา ส่วนตอนเย็นต้องออกกำลังกาย"

ผู้ใหญ่บ้านอำเภอ สังข์แก้ว บอกว่า "ต้องติดตามข่าวสารข้อมูลใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา เมื่อมีข่าวสารใหม่ ๆ และสำคัญก็จะแจ้งให้ลูกบ้านได้รับทราบ"

นางเพียรดี หมอดอินทอง บอกว่า "ต้องออกกำลังกายตอนเย็น" ทำให้เวลาส่วนหนึ่งหมดไปกับการออกกำลังกาย

กลุ่มโคนม กลุ่มผ้ามัดย้อม และกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ ต่างก็ให้เหตุผลตรงกันว่า จำเป็นต้องติดตามข่าวสารต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับอาชีพของตน เพื่อจะได้นำข้อมูลข่าวสารเหล่านั้นมาพัฒนา และปรับปรุงผลิตภัณฑ์ของตนให้มีคุณภาพ และทันสมัยอยู่เสมอ

1.4.2 ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศ เนื่องจากเป็นชุมชนชนบท จึงขาดสิ่งอำนวยความสะดวกบางอย่างที่ทำให้เป็นอุปสรรคในการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศบางประการ เช่น ไม่มีคู่มือโทรศัพท์ จึงทำให้ไม่สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ ดังที่ นายอำเภอ สังข์แก้ว ผู้ใหญ่บ้าน บอกว่า "ลูกบ้านมีปัญหาไฟฟ้า น้ำดื่ม น้ำใช้ ต้องใช้น้ำฝน ต้องรองบประมาณ ไม่มีคู่มือโทรศัพท์ ทำให้ไม่มีอินเทอร์เน็ตใช้"

ส่วนนายประสิทธิ์ บุญจันทร์ สมาชิกกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ บอกว่า "มีปัญหาในการสื่อสาร เพราะไม่มีสัญญาณโทรศัพท์มือถือ ไม่มีอินเทอร์เน็ตใช้"

ส่วนแหล่งสารสนเทศบางประเภท ชาวชุมชนก็สามารถเข้าถึงและใช้แหล่งเหล่านี้ได้อย่างสะดวก เช่น โทรทัศน์ วิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ดังที่ นายวีรวัฒน์ วัตรจิกฤต ได้กล่าวว่า "การคมนาคมไม่สะดวก ทำให้ได้รับข้อมูลข่าวสารจำกัด เช่น ดูจากทีวีเป็นหลัก และรับฟังจากวิทยุและหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน"

1.4.3 ประเภทของแหล่งสารสนเทศ เนื่องจากแหล่งสารสนเทศบางอย่าง เช่น อินเทอร์เน็ต ต้องอาศัยความพร้อมในหลายด้าน คือต้องมีคู่มือโทรศัพท์ ไฟฟ้า มีความรู้ในการใช้ อีกทั้งเครื่องคอมพิวเตอร์มีราคาแพง งบประมาณของทางราชการมีน้อย จึงทำให้ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งสารสนเทศประเภทนี้ได้ ดังที่นายวีรวัฒน์ วัตรจิกฤต ได้กล่าวว่า "ในหมู่บ้านไม่มีอินเทอร์เน็ตใช้" และนายอำเภอ สังข์แก้ว บอกว่า "งบประมาณมีน้อย ต้องรองบประมาณในการจัดซื้อ ทำให้ไม่มีอินเทอร์เน็ตใช้"

1.4.4 ความต้องการเข้าถึง ในการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศบางครั้งก็เป็นไปตามความต้องการของผู้ที่ต้องการสารสนเทศนั้น ๆ เช่น ความต้องการของนายปลื้ม จันทรทุง ที่บังเอิญพบว่า ปู่เคมีทำให้ดินเสีย และเริ่มศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับปุ๋ยที่ใช้ จนได้รับคำแนะนำจากเพื่อนให้เข้าอบรมที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนเรื่องของปุ๋ยชีวภาพ และนำความรู้ที่ได้รับมาปรับใช้กับที่ดินของตนเอง และได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม ตลอดจนเข้าอบรมกับบริษัทปุ๋ย จนได้ปุ๋ยชีวภาพสูตรต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับต้นไม้แต่ละประเภท

นายเต็ม และนางสมมาต ขำตรี ที่เดิมเลี้ยงหมูและขาดทุน จึงอยากหาอาชีพใหม่ จนกระทั่งได้พบรายการโทรทัศน์เกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม และได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากตำรา การเลี้ยงโคนม และปฏิบัติตาม จนประสบความสำเร็จ และเป็นผู้นำกลุ่มอาชีพโคนม

2. การใช้สารสนเทศเพื่อการพัฒนาตนเองของชุมชน

2.1 วัตถุประสงค์ของการใช้สารสนเทศ

วัตถุประสงค์ของการใช้สารสนเทศของชาวบ้านในชุมชน คือใช้สารสนเทศเพื่อพัฒนาตัวเองและชุมชน โดยการติดตามข่าวสารจากทางราชการ ข่าวเหตุการณ์บ้านเมือง เพื่อจะได้พูดคุยกับเพื่อนบ้าน ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ทั้งที่ไม่เกี่ยวข้องและที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับชุมชน ใช้สารสนเทศเพื่อแก้ปัญหาในการประกอบอาชีพ โดยการศึกษาค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาในการประกอบอาชีพของตนเอง และใช้สารสนเทศเพื่อพัฒนาการประกอบอาชีพของตนเองให้ผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ที่ได้มีคุณภาพ เป็นที่ต้องการของตลาด ดังนี้

2.1.1 ใช้สารสนเทศเพื่อพัฒนาตนเองและชุมชน ดังเช่น นางเพียรดี หมอดอินทอง นายสุชาติ ไช้หนู ที่ได้รับข่าวสารจากโทรทัศน์ วิทยุ และหอกระจายเสียง ทำให้รับทราบเหตุการณ์บ้านเมืองและสามารถเล่าต่อให้เพื่อนบ้านฟัง และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นตามสภาาแพและร้านค้าต่าง ๆ

นายอำเภอ สังข์แก้ว ผู้ใหญ่บ้าน ต้องติดตามข่าวสารต่าง ๆ ทั้งข่าวสารจากทางราชการ และข่าวสารเหตุการณ์บ้านเมืองต่าง ๆ ข่าวไหนที่เกี่ยวข้องกับชาวบ้านในชุมชน ก็จะนำมาแจ้งให้กับชาวบ้านในชุมชนได้ทราบ และร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน

2.1.2 ใช้สารสนเทศเพื่อพัฒนาการประกอบอาชีพ ดังเช่น นายเปลื้อง จันทรทุงและภรรยา ใช้สารสนเทศเพื่อการประกอบอาชีพและพัฒนาอาชีพของตนเอง โดยศึกษาดูงานเกี่ยวกับสมุนไพรและการทำผ้า การทำดอกไม้ และนำกลับมาใช้ทำอาชีพผ้ามัดย้อม ส่งออกขายในกรุงเทพฯ และเชียงใหม่ และยังได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ของตนเองให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น โดยศึกษาค้นคว้าจากจุลสารหรือเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดความรู้เกี่ยวกับการนำวัตถุดิบธรรมชาติมาทำสีย้อมผ้าสีต่าง ๆ

นายปลื้ม จันทรทุง ได้เข้ารับการอบรมเรื่องปุ๋ยชีวภาพกับกรมการศึกษานอกโรงเรียน และนำความรู้มาทำปุ๋ยชีวภาพใช้กับที่ดินของตนเอง และเข้าอบรมกับบริษัทที่ทำปุ๋ย ตลอดจนหาความรู้ใหม่ ๆ จากโทรทัศน์และหนังสือต่าง ๆ จนเกิดเป็นปุ๋ยหลายสูตรที่เหมาะสมกับต้นไม้แต่ละประเภท

2.1.3 ใช้สารสนเทศเพื่อแก้ปัญหาในอาชีพของตนเอง ดังเช่น นายเปลื้อง จันทรทุงและภรรยา ได้มีการขอความรู้จากคนเฒ่าคนแก่เกี่ยวกับกระบวนการคงสีให้ติดกับผ้า ทำให้สีติดทนนาน และขอความรู้จากอาจารย์คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เกี่ยวกับความเป็นกรดและด่างของน้ำที่มีผลต่อสีของผ้า

นายปลื้ม จันทรทุง ที่ได้ค้นพบว่าปุ๋ยเคมีทำให้ดินเสีย จึงได้ศึกษาหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ทั้งอบรมและอ่านหนังสือต่าง ๆ และนำความรู้มาทำปุ๋ยชีวภาพใช้กับที่ดินของตนเอง

นายเต็ม และนางสมมาต ขำตรี เคยเลี้ยงหมูมาก่อน แต่ขาดทุน จึงได้พยายามหาอาชีพใหม่ และพบรายการโทรทัศน์ที่สอนการเลี้ยงโคนม จึงได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารตำราต่าง ๆ เปลี่ยนอาชีพมาเลี้ยงโคนม จนประสบความสำเร็จ

2.2 วิธีการใช้สารสนเทศ

ในการใช้สารสนเทศนั้น ชาวบ้านในชุมชนได้มีการใช้สารสนเทศที่จำแนกออกเป็น การใช้สารสนเทศเพื่อพัฒนาตนเอง การใช้สารสนเทศเมื่อมีปัญหาหรือจำเป็น และการแนะนำสารสนเทศให้ผู้อื่นใช้

2.2.1 การใช้สารสนเทศเพื่อพัฒนาตนเอง เป็นการแสวงหาและใช้สารสนเทศเพื่อให้ตนเองได้ทันต่อเหตุการณ์บ้านเมือง ใช้สารสนเทศในการดำรงชีวิต ใช้เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนบ้าน ดังเช่น นางเพียรดี หมอดอินทอง นายสุชาติ ไช้หนู นายวีรวัฒน์ วัตรจิกฤต และนายจรจด์ ขวัญแก้ว ได้ฟังข่าวสารจากหอกระเสียง ดูข่าวโทรทัศน์ และฟังวิทยุ รับรู้ข่าวสารบ้านเมือง เพื่อใช้ในการดูแลตนเอง เช่น ขาวน้ำมันขึ้นราคา ก็จะประหยัดน้ำมัน ใช้อุณหภูมิให้ลดลง

สำหรับ นายอำเภอ สังกข์แก้ว ผู้ใหญ่บ้าน รับข่าวสารต่าง ๆ และกลั่นกรองข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของชาวบ้านในชุมชนแล้วไปแจ้งให้กับชาวบ้านในชุมชนได้ทราบ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชาวบ้าน

กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ ต้องติดตามข่าวสารเศรษฐกิจบ้านเมือง ตลอดจนอัตราดอกเบี้ยที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อจะได้ปรับอัตราดอกเบี้ยให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจของบ้านเมือง

2.2.2 การใช้สารสนเทศเมื่อมีปัญหาหรือจำเป็น เป็นการแสวงหาและใช้สารสนเทศเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ดังเช่น นายปลื้ม จันทรทุง มีปัญหาดินเสียเพราะปุ๋ยเคมี และได้ใช้ความรู้ที่ไปศึกษาอบรมมาแก้ไขปัญห โดยเปลี่ยนมาใช้ปุ๋ยชีวภาพแทน

นายเปลื้อง จันทร์ทุงและภรรยา มีปัญหาเกี่ยวกับน้ำที่ทำให้สีของผ้าผิดเพี้ยน จึงได้ขอความปรึกษาจากอาจารย์คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และพบว่า ความเป็นกรดและด่างของน้ำมีผลต่อสีของผ้า

นายเต็ม และนางสมมาต ขำตรี มีปัญหาขาดทุนในการประกอบอาชีพเลี้ยงหมู จึงเปลี่ยนมาเป็นการประกอบอาชีพเลี้ยงโคนม และได้ศึกษาค้นคว้าวิธีการเลี้ยงโคนมจากเอกสารตำราต่าง ๆ และปฏิบัติตามจนประสบความสำเร็จ

2.2.3 การแนะนำสารสนเทศให้ผู้อื่นใช้ เป็นการใช้สารสนเทศที่ตนเองมีข้อมูลและนำไปบอกเล่าต่อ หรือสอน หรืออบรม ให้ผู้อื่นได้รู้ และได้ใช้ประโยชน์ต่อไป ดังเช่น นายเปลื้อง จันทร์ทุงและภรรยา มีความรู้และข้อมูลเกี่ยวกับการทำผ้ามัดย้อม จึงได้ไปเป็นวิทยากรอบรมการย้อมผ้าในสถานที่ต่าง ๆ หลายแห่ง

นายปลื้ม จันทร์ทุง ได้เป็นตัวแทนของกรมพัฒนาที่ดิน ไปแลกเปลี่ยนความรู้กับคนอื่น ๆ เกี่ยวกับการทำปุ๋ยชีวภาพ และได้เป็นวิทยากรอบรมกระบวนการทำปุ๋ยชีวภาพให้แก่ผู้สนใจอยู่ตลอดเวลา

กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ ได้มีการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่มสหกรณ์ในเขตพื้นที่อื่น ๆ

นายเต็ม และนางสมมาต ขำตรี ก็ได้นำความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมไปถ่ายทอดให้กับผู้สนใจเลี้ยงโคนมในหมู่บ้านต่าง ๆ และมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกโคนมอยู่ตลอดเวลา

2.3 ผลของการใช้สารสนเทศ

จากการที่ชาวบ้านได้นำสารสนเทศไปใช้ ก่อให้เกิดผลต่าง ๆ มากมาย ทั้งช่วยให้อาชีพและพัฒนาอาชีพของตนเอง ก่อให้เกิดรายได้ ช่วยให้มีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น และสร้างชื่อเสียงให้ชุมชน ให้ชุมชนเป็นที่รู้จัก ดังนี้

2.3.1 ช่วยในการแก้ปัญหา เป็นการใช้สารสนเทศเพื่อแก้ไขปัญหาที่ประสบอยู่ อย่างเช่น นายเต็ม และนางสมมาต ขำตรี มีปัญหาขาดทุนจากการเลี้ยงหมู จึงได้ใช้สารสนเทศโดยการศึกษาวิธีการเลี้ยงโคนม และทดลองทำตามดู จนประสบความสำเร็จ มีรายได้จากการเลี้ยงโคนม ส่งนมขายให้กับสหกรณ์พัทลุง ทั้งยังเป็นผู้นำในการเลี้ยงโคนม และเป็นวิทยากรอบรมการเลี้ยงโคนมให้แก่ผู้สนใจด้วย

นายปลื้ม จันทร์ทุง ได้ค้นพบว่า ปุ๋ยเคมี ทำให้ดินเสีย จึงได้ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับปัญหานี้ และพบว่า การใช้ปุ๋ยชีวภาพจะช่วยให้ดินไม่เสียและพันธุ์ไม้เจริญงอกงาม จึงได้เข้ารับการอบรมวิธีการทำปุ๋ยชีวภาพ กับกรมการศึกษานอกโรงเรียน และยังเข้ารับการอบรมกับบริษัททำปุ๋ย จนประสบความสำเร็จ สวนที่ปลูกไม้เจริญงอกงามดี ให้ผลผลิตที่สูงกว่าปกติ จนเพื่อนบ้าน

ให้ความสนใจและขอเรียนรู้ด้วย และยังเป็นตัวแทนของกรมพัฒนาที่ดินไปอบรมการทำปุ๋ยชีวภาพให้แก่เกษตรกรที่สนใจ

นายเปลื้อง จันท์ทุง และภรรยา มีปัญหาการย้อมผ้าเรื่องสีตก จึงได้ศึกษาจากคนเฒ่าคนแก่ถึงวิธีการช่วยให้สีติดทนอยู่กับผ้า และปัญหาเรื่องสีของผ้าที่ผิตเพี้ยนไป จึงได้สอบถามกับคณาจารย์จากคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จนได้ทราบถึงความเป็นกรดและต่างของน้ำที่ส่งผลต่อสีของผ้าที่ย้อม

2.3.2 ช่วยพัฒนาวิชาชีพ เป็นการใช้สารสนเทศเพื่อพัฒนาวิชาชีพของตนเองให้เจริญงอกงาม เพิ่มผลผลิตให้มากขึ้น สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ให้เป็นที่ต้องการของลูกค้า ดังเช่น นายปลื้ม จันท์ทุง ที่ได้เข้าอบรมวิธีการทำปุ๋ยชีวภาพ ทำให้ได้ปุ๋ยหลากหลายสูตรที่เหมาะสมกับต้นไม้แต่ละพันธุ์ และนำมาใช้กับที่ดินของตนเอง จนได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นจากเดิมมากมาย แม้แต่นอกฤดูกาลก็ยังให้ผลผลิตอยู่

นายเต็ม และนางสมมาต ขำตรี ได้ศึกษาหาความรู้จากตำราเลี้ยงโคนมต่าง ๆ อยู่เสมอ อ่านวารสารที่เกี่ยวข้อง ดูรายการทางการเกษตร และนำความรู้มาปรับใช้ พัฒนาการเลี้ยงโคนมและผสมพันธุ์โคนม จนสามารถผลิตนมได้เพิ่มมากขึ้น

นายเปลื้อง จันท์ทุง และภรรยา ได้ศึกษาดูงานการทำผ้ามัดย้อม และนำกลับมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ จนมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย การย้อมผ้า การให้สีของผ้าที่หลากหลายจากการใช้ของจากธรรมชาติมาทำสีย้อม และได้มีการทดลองใช้ไม้พันธุ์ต่าง ๆ มาทำสีย้อมดูว่าจะให้ผลเป็นสีใด นอกจากนี้ยังได้ศึกษาผลิตภัณฑ์ OTOP ของจังหวัดอื่น ๆ ดูรายการต่าง ๆ และอ่านเอกสารหนังสือต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการย้อมผ้าและนำมาปรับใช้พัฒนาผลิตภัณฑ์ของตนเอง จนได้คัดเลือกให้เป็นสินค้า OTOP ของตำบล มีชื่อเสียงจนได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรอบรมการย้อมผ้าในที่อื่น ๆ อีกหลายแห่ง

2.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้สารสนเทศ

ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้สารสนเทศของชาวบ้านในชุมชนมีอยู่มากมาย ทั้งปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวเอง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น และปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ ดังนี้

2.4.1 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับตนเอง เป็นปัจจัยภายในแต่ละบุคคลที่ส่งผลให้เกิดการใช้ที่ก่อให้เกิดประโยชน์หรือไม่ หรือขาดอะไรบางอย่างที่ทำให้ใช้สารสนเทศนั้น ๆ ได้ไม่เต็มที่ อย่างเช่น นางเพียรดี หมอดอินทอง ที่ติดตามข่าวสาร ทางโทรทัศน์ วิทยุและหอกระจายเสียง แต่เพราะต้องทำงานจึงไม่มีเวลาในการติดตามข่าวสารได้ตลอด ทำให้มีเวลาติดตามข่าวสารเฉพาะช่วงเช้าและช่วงเย็นเท่านั้น ในบางช่วงมีกรมการศึกษานอกโรงเรียนมาอบรมอาชีพให้ แต่ก็ไม่ได้เข้ารับการอบรมเพราะต้องใช้เวลาในการทำมาหากิน

หรือนายเต็ม และนางสมมาต ขำตรี ที่เคยมีอาชีพเลี้ยงหมูมาก่อน แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ และขาดทุน ทำให้ต้องเลิกอาชีพเลี้ยงหมูไปในที่สุด

นายปลื้ม จันทรทุง ที่ได้ไถ่ถอนมาจากทาดใหญ่ แต่เลี้ยงไม่เป็น จึงต้องอาศัยการสังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ ของไก่ จนเกิดเป็นความรู้ในการเลี้ยงไก่ และได้เลี้ยงไก่เลื่อนมาด้วยตนเองตลอด

2.4.2 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น ๆ อันจะส่งผลต่อการใช้สารสนเทศทั้งในแง่ของการสนับสนุนให้ใช้สารสนเทศ การยอมรับและการไม่ยอมรับของคนในชุมชน หรืออุปสรรคต่อการใช้สารสนเทศ ดังเช่น นายเต็ม และนางสมมาต ขำตรี ที่ได้เลี้ยงโคนม จนได้รับการยอมรับจากชุมชน จนได้มีการจัดตั้งกลุ่มโคนม และได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล มีหน่วยงานราชการเห็นถึงความตั้งใจจึงได้เข้ามาดูแล ส่งสัตว์แพทย์มาช่วยดูแลรักษาโรคต่าง ๆ และช่วยผสมพันธุ์และทำคลอดให้ จนมีจำนวนโคนมเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้มีผลิตภัณฑ์นมส่งขายมากขึ้น

นายปลื้ม จันทรทุง ได้รับการแนะนำจากเพื่อนบ้านให้เข้ารับการอบรมที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนเรื่องของปุ๋ยชีวภาพ จนได้นำมาปรับใช้กับที่ดินของตนเอง และยังได้รับการแนะนำจากเพื่อนบ้านให้เข้ารับการอบรมเกี่ยวกับปลูกผักปลอดสารพิษ การตัดแต่งกิ่ง จนทำให้ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นจากเดิมมากมาย ด้วยประสิทธิภาพของปุ๋ยชีวภาพ นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่ยังได้รับคำแนะนำจากกรมพัฒนาที่ดินและกรมการศึกษานอกโรงเรียนด้วยดีเสมอมา

นายเปลื้อง จันทรทุง และภรรยา ได้รับการสนับสนุนให้ร่วมศึกษาดูงานกับทีมงานของจังหวัดพัทลุง เกี่ยวกับสมุนไพร และการทำผ้ามัดย้อม จนได้รับความรู้มาจัดทำผ้ามัดย้อม และได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่อุตสาหกรรมจังหวัด ส่งเสริมให้ผ้ามัดย้อมของนายเปลื้องและภรรยา เป็นสินค้า OTOP ของตำบล ยังผลให้ผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมมีชื่อเสียง เป็นที่สนใจของคนทั่วไป นอกจากนี้ยังได้การแนะนำจากคณาจารย์คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ยามมีปัญหาต่าง ๆ ด้วยดีเสมอมา

นายอำเภอ สันต์แก้ว ผู้ใหญ่บ้าน ได้ศึกษาหาข่าวสารต่าง ๆ จากเอกสารของทางราชการ และหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ และต้องวิเคราะห์หากลั่นกรองข้อเท็จจริงของข่าวสารนั้น ๆ แล้วนำไปแจ้งให้แก่ลูกบ้านได้รับรู้ข่าวสารความเป็นไปของบ้านเมืองที่กระทบต่อการดำรงชีวิตประจำวัน

2.4.3 ปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ เป็นปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารสนเทศ ทั้งในแง่ของการสนับสนุนและเป็นอุปสรรคในการใช้สารสนเทศ ดังเช่น นายอำเภอ สันต์แก้ว มีคอมพิวเตอร์อยู่ที่บ้าน และคิดอยากจะติดต่อกับคนอื่น ๆ ด้วยการใช้อินเทอร์เน็ต แต่เพราะไม่มีคู่มือโทรศัพท์ และห่างไกลจากสัญญาณโทรศัพท์มือถือ ทำให้ไม่สามารถใช้งานอินเทอร์เน็ตได้

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การเข้าถึงและการใช้สารสนเทศเพื่อพัฒนาตนเองของชุมชนป่าพะยอม” เป็นการดำเนินการเบื้องต้นเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญในการจัดรูปแบบของการศึกษาที่ตอบสนองลักษณะเฉพาะของชุมชนในการเปิดรับข้อมูลความรู้ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างสอดคล้องกับความต้องการและบริบทด้านต่าง ๆ ของชุมชนอย่างแท้จริง โดยเสนอผลการวิจัยครอบคลุมสาระสำคัญ คือ วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิเคราะห์ ข้อมูล การอภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการเข้าถึงสารสนเทศเพื่อการพัฒนาตนเองของชุมชนป่าพะยอมในประเด็นต่อไปนี้

- 1.1 ประเภทแหล่งสารสนเทศที่เข้าถึง
- 1.2 วิธีการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศ
- 1.3 ประเภทของสารสนเทศที่เข้าถึง
- 1.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศ

2. เพื่อศึกษาการใช้สารสนเทศเพื่อการพัฒนาตนเองของชุมชนป่าพะยอมในประเด็นต่อไปนี้

- 2.1 วัตถุประสงค์ในการใช้สารสนเทศ
- 2.2 วิธีการใช้สารสนเทศ
- 2.3 ผลของการใช้สารสนเทศ
- 2.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้สารสนเทศ

วิธีดำเนินการศึกษา

1. กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา เป็นประชาชนในตำบลเกาะเต่า อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง โดยเลือกกรณีศึกษาจากกลุ่มประชาชนที่เป็นผู้นำชุมชน โดยเลือกเฉพาะผู้ที่ให้ความร่วมมือในการศึกษาคั้งนี้ จำนวน 15 ราย ประกอบด้วย

ผู้นำชุมชน จำนวน 1 ราย

ประชาชนที่เป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ จำนวน 2 ราย

ภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 4 ราย

ผู้นำกลุ่มอาชีพต่าง ๆ จำนวน 3 ราย และ

ประชาชนทั่วไป จำนวน 5 ราย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์ โดยได้กำหนดประเด็นคำถามตามกรอบแนวคิดของการวิจัย และบันทึกผลจากการสัมภาษณ์โดยตัวผู้วิจัย

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีขั้นตอนดำเนินการวิจัยดังนี้

3.1 เตรียมความพร้อมด้านความรู้ความสามารถในการวิจัย โดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและตำราต่าง ๆ เกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ตลอดจนศึกษางานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.2 ลงพื้นที่ศึกษา พบกับเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล และผู้ใหญ่บ้าน เพื่อชี้แจงรายละเอียดของการวิจัย และขอความร่วมมือในการติดต่อนัดหมายกับกลุ่มประชาชนที่เป็นเป้าหมายของการวิจัย อันประกอบไปด้วยผู้นำชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มอาชีพต่าง ๆ และตัวแทนของประชาชนในหมู่บ้านต่าง ๆ

3.3 ใช้วิธีการประชุมกลุ่มย่อยและการสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยเก็บข้อมูลชุมชนโดยวิธีการจัดประชุมกลุ่มย่อยที่เป็นประชาชนทั่วไป ใช้การสัมภาษณ์สำหรับประชาชนที่เป็นผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มอาชีพต่าง ๆ และภูมิปัญญาท้องถิ่น และการศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ และบันทึกผลการประชุมและสัมภาษณ์โดยตัวผู้วิจัย

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ ได้นำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และปรากฏผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยสรุปดังนี้

1. ในประเด็นประเภทของแหล่งสารสนเทศที่เข้าถึง พบว่า ชาวชุมชนได้ใช้แหล่งสารสนเทศที่ชาวชุมชนใช้ในการรับข้อมูลข่าวสารเป็นส่วนมาก ได้แก่ โทรทัศน์ เพราะเป็นแหล่งสารสนเทศที่มีเกือบทุกครัวเรือน รวมทั้งในแหล่งชุมชนต่าง ๆ เช่น ร้านค้า สถานที่ราชการ กลุ่มชมรมต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากโทรทัศน์แล้ว ชาวชุมชนยังใช้วิทยุ / หอกระจายข่าว สื่อสิ่งพิมพ์ แหล่งนัดพบของชาวบ้าน ห้องสมุด หน่วยงานราชการและเอกชน ตลอดจนเพื่อนบ้าน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสะดวกและโอกาสที่จะเข้าถึงแหล่งสารสนเทศนั้น ๆ

2. ในประเด็นเกี่ยวกับประเภทของสารสนเทศ พบว่า ชาวบ้านในชุมชนจะได้รับสารสนเทศแตกต่างกันไป และเมื่อจำแนกตามเนื้อหาของสารสนเทศ โดยประเภทของสารสนเทศที่ชาวบ้านในชุมชนเข้าถึงจะแตกต่างกันไป และเมื่อจำแนกตามเนื้อหาของสารสนเทศ พบว่า

ประเภทของสารสนเทศที่ชาวบ้านในชุมชนเข้าถึง ได้แก่ สารสนเทศประเภทข่าวสารประจำวัน ข่าวเกษตร ข่าวการเมือง ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ ข้อมูลของทางราชการ รายการอาหารและสุขภาพ

3. ในประเด็นเกี่ยวกับวิธีการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศ พบว่า การเข้าถึงแหล่งสารสนเทศมีทั้งทางตรง และทางอ้อม

3.1 ทางตรง ได้แก่ การดูโทรทัศน์ การฟังวิทยุ การเข้ารับการอบรม การอ่านสื่อสิ่งพิมพ์ที่สนใจและที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ เช่นหนังสือ วารสาร จุลสาร หนังสือพิมพ์ เป็นต้น การทดลองด้วยตนเอง การสอบถามจากผู้รู้ และจากการประชุมต่าง ๆ และ

3.2 ทางอ้อม ได้แก่ การพูดคุยกับเพื่อนบ้าน การพบปะกับคนในชุมชนทางสภาคาแฟ และแหล่งนัดพบต่าง ๆ

4. ในประเด็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าถึงสารสนเทศ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าถึงสารสนเทศของชาวชุมชนป่าพะยอม ได้แก่

4.1 เวลาและงานที่ทำ เวลาที่ทำงานเป็นปัจจัยหนึ่งที่เกี่ยวข้องและมีผลต่อการเข้าถึงสารสนเทศของชุมชน เพราะชาวชุมชนส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกรรม ต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำงาน

4.2 ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศ เนื่องจากเป็นชุมชนชนบท จึงขาดสิ่งอำนวยความสะดวกบางอย่างที่ทำให้เป็นอุปสรรคในการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศบางประการ เช่น ไม่มีคู่สายโทรศัพท์ จึงทำให้ไม่สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้

4.3 ประเภทของแหล่งสารสนเทศ เช่น อินเทอร์เน็ต ต้องอาศัยความพร้อมในหลายด้าน คือต้องมีคู่สายโทรศัพท์ ไฟฟ้า มีความรู้ในการใช้ อีกทั้งเครื่องคอมพิวเตอร์มีราคาแพงงบประมาณของทางราชการมีน้อย จึงทำให้ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งสารสนเทศประเภทนี้ได้

4.4 ความต้องการเข้าถึง การเข้าถึงแหล่งสารสนเทศต้องอาศัยตามความต้องการของผู้ที่ต้องการสารสนเทศนั้น ๆ ซึ่งมีผลต่อการแสวงหาและศึกษาค้นคว้าในสิ่งที่ต้องการเพิ่มเติม

5. ในประเด็นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการใช้สารสนเทศ พบว่า ชาวชุมชนใช้สารสนเทศเพื่อวัตถุประสงค์ ดังนี้

5.1 พัฒนาตัวเองและชุมชน โดยการติดตามข่าวสารจากทางราชการ ข่าวเหตุการณ์บ้านเมือง เพื่อจะได้พูดคุยกับเพื่อนบ้าน ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ทั้งที่ไม่เกี่ยวข้องและที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับชุมชน

5.2 แก้ปัญหาในการประกอบอาชีพ โดยการศึกษาค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาในการประกอบอาชีพของตนเอง และ

5.3 เพื่อพัฒนาการประกอบอาชีพของตนเองให้ผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ที่ได้มีคุณภาพ เป็นที่ต้องการของตลาด

6. ในประเด็นเกี่ยวกับวิธีการใช้สารสนเทศ พบว่า ชาวชุมชนใช้สารสนเทศ ดังนี้

6.1 การใช้สารสนเทศในชีวิตประจำวัน เป็นการแสวงหาและใช้สารสนเทศเพื่อให้ตนเองได้ทันต่อเหตุการณ์บ้านเมือง ใช้สารสนเทศในการดำรงชีวิต ใช้เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนบ้าน

6.2 ใช้สารสนเทศเมื่อมีปัญหาหรือจำเป็น เป็นการแสวงหาและใช้สารสนเทศเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

6.3 แนะนำสารสนเทศให้ผู้อื่นใช้ เป็นการใช้สารสนเทศที่ตนเองมีข้อมูลและนำไปบอกเล่าต่อ หรือสอน หรืออบรม ให้ผู้อื่นได้รู้ และได้ใช้ประโยชน์ต่อไป

7. ในประเด็นเกี่ยวกับผลของการใช้สารสนเทศ พบว่า ชาวชุมชนป่าพะยอมสามารถใช้สารสนเทศให้เกิดผลดังต่อไปนี้

7.1 สามารถแก้ปัญหาที่ประสบอยู่

7.2 สามารถพัฒนาวิชาชีพให้เจริญงอกงาม เพิ่มผลผลิตให้มากขึ้น สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ให้เป็นที่ต้องการของลูกค้า

8. ในประเด็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการใช้สารสนเทศ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้สารสนเทศของชาวชุมชนป่าพะยอมมีดังนี้

8.1 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับตนเอง เป็นปัจจัยภายในแต่ละบุคคลที่ส่งผลให้เกิดการใช้ที่ก่อให้เกิดประโยชน์หรือไม่ หรือขาดอะไรบางอย่างที่ทำให้ใช้สารสนเทศนั้น ๆ ได้ไม่เต็มที่

8.2 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น ๆ อันจะส่งผลต่อการใช้สารสนเทศทั้งในแง่ของการสนับสนุนให้ใช้สารสนเทศ การยอมรับและการไม่ยอมรับของคนในชุมชน หรืออุปสรรคต่อการใช้สารสนเทศ

8.3 ปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ เป็นปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารสนเทศ ทั้งในแง่ของการสนับสนุนและเป็นอุปสรรคในการใช้สารสนเทศ ดังเช่น การใช้อินเทอร์เน็ตไม่ได้แม้ว่าจะมีคอมพิวเตอร์ เนื่องจากไม่มีคู่มือสายโทรศัพท์ และห่างไกลจากสัญญาณโทรศัพท์มือถือ เป็นต้น

ตารางสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การเข้าถึงสารสนเทศ				การใช้สารสนเทศ			
ประเภทของแหล่งสารสนเทศ	ประเภทของสารสนเทศ	วิธีการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศ	ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศ	วัตถุประสงค์ในการใช้สารสนเทศ	วิธีการใช้สารสนเทศ	ผลของการใช้สารสนเทศ	ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้สารสนเทศ
<ul style="list-style-type: none"> ● โทรทัศน์ ● วิทยุ / หอกระจายข่าว ● สื่อสิ่งพิมพ์ ● แหล่งนัดพบ ● ห้องสมุด ● หน่วยงาน ● เพื่อนบ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> ● ข่าวสารประจำวัน ● ข่าวเกษตร ● ข่าวการเมือง ● ความรู้ด้านอาชีพ ● ข้อมูลราชการ ● อาหารและสุขภาพ 	<ul style="list-style-type: none"> ● ทางตรง <ul style="list-style-type: none"> - ดูเอง - ฟังเอง - อ่านเอง - ถ้ามอง ● ทางอ้อม <ul style="list-style-type: none"> - เก็บจากวงสนทนา 	<ul style="list-style-type: none"> ● เวลาและภาระงาน ● ความสะดวก ● ประเภทของสารสนเทศ ● ความต้องการ 	<ul style="list-style-type: none"> ● พัฒนาตนเอง ● พัฒนาชุมชน ● ประกอบอาชีพ ● แก้ปัญหาในอาชีพ 	<ul style="list-style-type: none"> ● ใช้ทันที ● ใช้เมื่อมีปัญหา ● เผยแพร่ให้ผู้อื่นทราบ 	<ul style="list-style-type: none"> ● แก้ปัญหาในการดำรงชีวิต ● ปรับปรุงอาชีพ 	<ul style="list-style-type: none"> ● เวลาในการใช้ ● การยอมรับของกลุ่ม ● ปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ

การอภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง “การเข้าถึงและการจัดการสารสนเทศเพื่อพัฒนาตนเองของชุมชนป่าพะยอม” มีประเด็นที่น่าสนใจบางประเด็นดังนี้

1. ประเด็นเกี่ยวกับการเข้าถึงสารสนเทศ

1.1 ในประเด็นที่ชาวชุมชนส่วนใหญ่ใช้โทรศัพท์เป็นแหล่งสารสนเทศนั้น เนื่องจากคุณสมบัติของโทรศัพท์ที่ให้ข่าวสารข้อมูลทันต่อเหตุการณ์ อีกทั้งแต่ละครัวเรือนมีโทรศัพท์เป็นของตนเองทำให้ไม่ต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปแสวงหาสารสนเทศ ดังที่ พัชนี เขยจรรยา และคณะ (2534 : 74) กล่าวว่า ความสะดวกในการรับสื่อเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของการรับสารสนเทศ และที่ พุทธิพร โกศิยะกุล (2543 : บทคัดย่อ) พบจากการศึกษาวิจัยว่า แหล่งสารสนเทศที่สำคัญที่นักเรียนนายร้อยตำรวจตัดสินใจเลือกใช้ ได้แก่ แหล่งสารสนเทศจากตนเองที่ไม่เป็นการรบกวนผู้อื่นและแหล่งสารสนเทศจากสื่อที่ทำให้ได้รับสารสนเทศที่มีความทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์

นอกจากนั้น ชาวชุมชนยังใช้แหล่งสารสนเทศอื่น ๆ ได้แก่ วิทยุและหอกระจายข่าว สื่อสิ่งพิมพ์ แหล่งนัดพบ ห้องสมุด หน่วยงาน เพื่อนบ้าน ดังนั้น แหล่งสารสนเทศของชาวชุมชนป่าพะยอมเข้าถึงจึงมีหลากหลาย สอดคล้องกับที่ พุทธิพร โกศิยะกุล (2543 : บทคัดย่อ) พบว่า แหล่งสารสนเทศจากบุคคลอื่น ๆ จะเป็นแหล่งสารสนเทศที่นักเรียนนายร้อยตำรวจเลือกใช้ถ้าเป็นแหล่งที่ไม่เสียค่าใช้จ่ายหรือเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด และถ้าจะเลือกใช้แหล่งสารสนเทศจากสถาบันบริการสารสนเทศก็เพราะเป็นแหล่งที่ทำให้ได้รับสารสนเทศตรงกับความต้องการ รวมทั้งที่ กัญญา ชมศิลป์ (2538 : บทคัดย่อ) พบว่า การเผยแพร่ข่าวสารในชุมชนมีลักษณะที่เป็นไปโดยธรรมชาติของการดำรงชีวิตในชุมชน คือ สมาชิกมีการพูดคุยกัน ดังนั้น ในการพูดคุยกันนี้จึงมีการนำข้อมูลมาถ่ายทอดกัน ทำให้เกิดการรับข่าวสารกันขึ้น แหล่งข่าวสารข้อมูลของชาวบ้านที่เป็นสื่อมวลชน ประกอบด้วย วิทยุ โทรศัพท์ หนังสือพิมพ์ วิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เนื่องจากข่าวสารข้อมูลที่ถ่ายทอดผ่านสื่อมวลชนถ่ายทอดอย่างกว้างขวางและตลอดเวลา โอกาสในการรับข่าวสารข้อมูลของชาวบ้านเกิดขึ้นเมื่อชาวบ้านเปิดรับข่าวสารจากสื่อที่ตนเองเป็นเจ้าของหรือสามารถจะรับได้ ซึ่งสอดคล้องกับที่ ชัยยศ อิมสุวรรณ (2544 : 19 – 23) สรุปไว้ว่า สถานที่ต่าง ๆ รอบ ๆ ตัว เป็นสถานที่ที่จะให้ความรู้ได้ตลอดเวลา เป็นแหล่งที่มีความรู้อย่างมหาศาล อยู่ที่โอกาสได้เข้าไปสู่สถานที่ที่จะให้เรียนรู้ได้อย่างไร แหล่งการเรียนรู้เหล่านี้เป็นแหล่งที่บุคคลสามารถเรียนรู้ได้ตามความสนใจตามศักยภาพและโอกาสตามความสามารถโดยจะเรียนรู้ได้อย่างไม่เป็นทางการแต่ที่สำคัญก็คือ แหล่งเรียนรู้เหล่านี้ล้วนให้สารสนเทศที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว หน้าที่การงาน ตลอดจนการดำรงชีวิตประจำวันได้ทั้งสิ้น

1.2 ในประเด็นที่ชาวชุมชนส่วนใหญ่เข้าถึงสารสนเทศประเภทข่าวสารประจำวัน ข่าวเกษตร ข่าวการเมือง ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ ข้อมูลของทางราชการ รายการอาหารและสุขภาพ นั้น เนื่องจากสารสนเทศเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความต้องการสารสนเทศ ดังที่ Goggin (1982) Devadason and Lingam (1997) กล่าวว่า บุคคลต้องการสารสนเทศเพื่อการดำรงชีวิตประจำวัน อาจเป็นการรับข่าวสาร เหตุการณ์ปัจจุบัน การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิต ตลอดจนสารสนเทศที่ทำให้ชีวิตประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ เช่น สารสนเทศที่ใช้ในการปรับปรุงการทำงาน เป็นต้น

1.3 ในประเด็นที่เวลาและงานที่ทำและสิ่งอำนวยความสะดวกบางอย่าง เช่น คู่สายโทรศัพท์ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าถึงสารสนเทศ นั้น สอดคล้องกับที่ จักรพงษ์ นามสง่า (2543 : 11) สรุปว่า สภาพแวดล้อมและสภาพทางกายภาพของบุคคลมีผลต่อการรับข่าวสาร ข้อมูล และที่ Cronin(1981) Wilson (1981) Devadason and Lingam (1997) ได้นำเสนอไว้ว่า สภาพแวดล้อมของบุคคล เช่น สภาพแวดล้อมทางการทำงาน สภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทางการเมืองและเศรษฐกิจ เป็นต้น ล้วนมีผลต่อความต้องการและการแสวงหาสารสนเทศของบุคคลทั้งสิ้น

2. ประเด็นเกี่ยวกับการใช้สารสนเทศ

2.1 ในประเด็นที่ชาวชุมชนใช้สารสนเทศเพื่อวัตถุประสงค์ในการพัฒนาตัวเอง และชุมชน การแก้ปัญหาในการประกอบอาชีพ และการพัฒนาอาชีพของตนเองให้ผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ที่ได้มีคุณภาพเป็นที่ต้องการของตลาด นั้น สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการใช้สารสนเทศ ที่ แม้นมาส ชวลิต (2533 : 11) และกฤษณา แสนวา. (2542 : 10 -11) ได้นำเสนอซึ่งสรุปได้เป็น 4 ประการ คือ 1) เพื่อใช้สนองความต้องการส่วนบุคคล 2) เพื่อใช้ในการศึกษาหาความรู้ 3) เพื่อใช้ในการปฏิบัติงานในชีวิตประจำวัน และ 4). เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารไปยังผู้อื่น

2.2 ในประเด็นที่ชาวชุมชนใช้สารสนเทศใน 3 รูปแบบ คือ 1) ใช้ทันที 2) ใช้เมื่อมีปัญหา และ 3) ใช้ในการเผยแพร่ให้ผู้อื่นทราบ โดยชาวชุมชนสามารถใช้สารสนเทศนั้นแก้ปัญหาที่ประสบอยู่ได้ประสบความสำเร็จ ตลอดจนสามารถพัฒนาวิชาชีพให้เจริญงอกงาม เพิ่มผลผลิตให้มากขึ้น สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ให้เป็นที่ต้องการของลูกค้า นั้น เป็นการใช้สารสนเทศเพื่อการพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ดังสาระสำคัญของกระบวนการพัฒนาตนเองของบุคคลที่ อัญญา ศรีสมพร (<http://elearning.spu.ac.th/allcontent/hrm483/text/01.htm>) และวัชรินทร์ ทองธีระ (http://www.geocities.com/mpa16_nida/Sujitra620.doc) ได้นำเสนอไว้ว่า บุคคลต้องการพัฒนาตนเองเพื่อเสริมสร้างตนเองให้บรรลุ จุดมุ่งหมาย ของชีวิตตน

โดยไม่เบียดเบียนสิทธิของคนอื่น ทำให้ตนเองมีคุณภาพประโยชน์และมีความสุข สามารถพึ่งตนเอง มีความสุขในชีวิตการทำงานและได้ทำประโยชน์ให้แก่สังคม

2.3 ในประเด็นที่ใช้สารสนเทศของชาวชุมชนขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเกี่ยวกับตนเอง เงื่อนไขเกี่ยวกับเกี่ยวกับบุคคลอื่นหรือเงื่อนไขเกี่ยวกับปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ นั้น สอดคล้องกับเงื่อนไขอันเป็นอุปสรรคในการใช้สารสนเทศที่ พิมพา อินแบน. (2530 : 138 – 139) ปรียานุช คลอวุฒิวัฒน์. (2535 : 172 – 173) ดวงจันทร์ พยัคพันธ์. (2539 : 77 – 79) จักรพงษ์ นามสง่า (2543 : บทคัดย่อ) อร่ามศรี เสนาภักดี (2545 : บทคัดย่อ) ได้นำเสนอไว้ ซึ่งสรุปได้ตามประเภทที่ จักรพงษ์ นามสง่า (2543 : 11) ได้จำแนกไว้คือ อุปสรรคด้านสังคม ด้านสถาบัน ด้านจิตวิทยา ด้านสรีระ และด้านปัญญา

กล่าวโดยสรุป ข้อค้นพบจากการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการพัฒนาตนเองของชาวชุมชนป่าพะยอมโดยการแสวงหาสารสนเทศเพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง การงานอาชีพ ตลอดจนการพัฒนาชุมชนในภาพรวม ความพยายามดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงธรรมชาติของกระบวนการพัฒนาตนเองของบุคคลที่จะต้องทำความเข้าใจตนเองว่ามีความต้องการ ความสามารถ และมีคุณลักษณะประจำตัวของตนเองอย่างไร พร้อมทั้งต้องทำความเข้าใจสภาพสังคม การทำงาน ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตของตนเอง เพื่อมองเห็นความต้องการจำเป็นในการเสริม เติมเต็มความรู้ ทักษะ และเจตคติ เพื่อการดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขในสภาพแวดล้อมที่ตนเองต้องเข้าไปเกี่ยวข้องสัมพันธ์ด้วย ซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดเป็นเป้าหมายในการพัฒนาตนเอง ตลอดจนการเลือกวิธีการหรือช่องทางที่จะนำตนเองไปสู่เป้าหมายนั้น อันจะเป็นแนวทางในการดำเนินการและปรับปรุงวิธีพัฒนาตนเองเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยที่พยายามใช้วิธีการเชิงคุณภาพ เพื่อการค้นพบและกำหนดประเด็นปัญหาสำหรับการวิจัยที่จะนำไปสู่การส่งเสริมการพึ่งตนเองของชุมชนป่าพะยอม กระบวนการวิจัยจึงมุ่งที่การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายของการวิจัยที่กำหนดไว้เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์และสรุปเป็นประเด็นปัญหาดังกล่าว จากการดำเนินการวิจัยพบว่า มีประเด็นซึ่งสมควรนำเสนอเป็นข้อเสนอแนะโดยสรุป 2 ประการ ดังนี้

1.1 การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการศึกษาและแปลความหมายของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในบริบทของกลุ่มเป้าหมายการวิจัย แต่การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยพื้นฐาน คณะผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายตามที่นัดหมาย การเก็บรวบรวมข้อมูลจึงขาดลักษณะของการศึกษาปรากฏการณ์ในบริบทจริงของกลุ่มเป้าหมาย ข้อมูลจากการสัมภาษณ์จึงเป็นข้อมูลมิติเดียว คือ มิติของปัจเจก อันได้แก่กลุ่มเป้าหมายแต่ละราย การแปลความหมายของข้อมูลจึงอาจจะยังอ่อนด้อยหากจะใช้อ้างอิงไปถึง

ชุมชนในภาพรวม ดังนั้น การวิจัยทำนองนี้จึงจำเป็นต้องใช้เวลาที่ต่อเนื่องในการเก็บรวบรวมข้อมูลในมิติของชุมชน อันได้แก่ ปรากฏการณ์การเกี่ยวกับการเข้าถึงและการใช้สารสนเทศในชีวิตประจำวันของชุมชนในภาพรวม เพื่อการแปลความหมายและสรุปผลการวิจัยที่มีน้ำหนักในการอ้างอิงยิ่งขึ้น

1.2 การวิจัยครั้งนี้ใช้การสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งไม่สามารถเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพอันได้แก่ ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประเด็นปัญหาการวิจัย และด้วยเงื่อนไขของเวลาที่จำกัดของคณะผู้วิจัย ทำให้การสัมภาษณ์ต้องใช้วิธีการนัดหมายระหว่างกลุ่มเป้าหมายกับคณะผู้วิจัย ซึ่งบางครั้งการสัมภาษณ์ครั้งหนึ่งกับการสัมภาษณ์ครั้งต่อไปมีระยะเวลาห่างกันมาก ความสัมพันธ์ระหว่างคณะผู้วิจัยกับชุมชนจึงยังไม่เพียงพอที่จะทำให้ได้รับข้อมูลที่ครอบคลุมปรากฏการณ์ในบริบทของชุมชน เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายยังเห็นว่าคณะผู้วิจัยเป็นคนนอกชุมชน จึงยังไม่มีความรู้สึกเป็นหมู่พวกถึงขั้นที่จะให้ข้อมูลในรายละเอียด นอกเหนือจากการตอบคำถามที่สัมภาษณ์ ดังนั้น การวิจัยในทำนองนี้จึงจำเป็นต้องใช้เวลาในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและใช้เครื่องมือที่หลากหลายโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสังเกตและบันทึกปรากฏการณ์และพฤติกรรม การเข้าถึงและการใช้ข้อมูลของชาวชุมชน ตลอดจนการเสวนาอย่างไม่เป็นทางการกับกลุ่มเป้าหมายและสมาชิกคนอื่น ๆ ของชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพที่สามารถใช้ในการทำความเข้าใจและแปลความหมายของปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาได้ดียิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อค้นพบและกำหนดประเด็นปัญหาสำหรับการวิจัยที่จะนำไปสู่การส่งเสริมการพึ่งตนเองของชุมชนป่าพะยอม จึงมีข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

2.1 การรับและการใช้สารสนเทศมีความสัมพันธ์กับการยอมรับสารสนเทศซึ่งขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหลายประการ ดังที่ Rogers and Shoemaker (อ้างถึงใน สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. 2533 : 106 – 107) ได้กล่าวถึง กระบวนการในการตัดสินใจยอมรับสิ่งใหม่ ๆ ของบุคคลว่าประกอบด้วยขั้นตอนต่อไปนี้

1. ขั้นการยอมรับ เป็นขั้นของการรับทราบว่ามีสิ่งใหม่ ๆ เกิดขึ้นและมีอยู่จริง แต่ยังไม่มีการซึมซาบสิ่งที่เกิดขึ้นนั้น
2. ขั้นความสนใจ เป็นขั้นต่อเนื่องมาจากขั้นรับรู้ กล่าวคือ เมื่อรับรู้ว่ามีสิ่งใหม่แล้ว บุคคลอาจเกิดความสนใจซึ่งแสดงออกโดยการไต่หาข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งนั้นมากขึ้น
3. ขั้นการประเมิน เป็นขั้นตอนเพื่อการตัดสินใจว่าจะเลือกใช้สิ่งใหม่นั้นหรือไม่ หลังจากที่ได้ให้ความสนใจต่อสิ่งนั้นมาระยะหนึ่งแล้ว

4. ขั้นการทดลองปฏิบัติใช้ เป็นขั้นตอนที่บุคคลได้พิจารณาแล้วว่า จะลองนำสิ่งใหม่นั้นมาปฏิบัติ โดยอาจลองปฏิบัติทั้งหมดหรือบางส่วน การลองปฏิบัตินี้เป็นเพียงการยอมรับสิ่งใหม่นั้นชั่วคราว เพื่อรอการตัดสินใจว่าจะยอมรับสิ่งนั้นเป็นการถาวรหรือไม่

5. ขั้นการยอมรับ เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่บุคคลเกิดพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการยอมรับสิ่งใหม่นั้นอย่างถาวร

ดังนั้น การวิจัยเพื่อศึกษากระบวนการและตัวแปรที่สัมพันธ์กับการยอมรับสารสนเทศของชุมชนป่าพะยอมจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจประเด็นหนึ่ง

2.2 William McEwen (อ้างถึงใน Joseph A. Devito 1991 : 474 - 475)

กล่าวถึงกระบวนการในการปรับเปลี่ยนสารให้เป็นข้อมูลความรู้ที่นำมาซึ่งสิ่งใหม่ ๆ ที่แตกต่างจากที่บุคคลมีอยู่ และจำแนกกลุ่มของผู้รับสารเป็น 5 กลุ่ม คือ (กัญญา ชมศิลป์ 2538 : 17 - 18)

1. ผู้เปลี่ยนแปลง ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ริเริ่มใช้ข้อมูลใหม่ ๆ แต่จะเป็นผู้ที่แนะนำการใช้ข้อมูลนั้นในระดับที่กว้างขวางพอสมควร

2. ผู้เปลี่ยนแปลงระยะแรก บางครั้งเรียกว่า ผู้มีอิทธิพล เป็นผู้ใช้ข้อมูลได้ถูกต้องและถูกต้องทำให้ข้อมูลนั้นเป็นที่ยอมรับของบุคคลโดยทั่วไป

3. ผู้เปลี่ยนแปลงกลุ่มใหญ่ในระยะแรก เป็นกลุ่มคนที่มีอิทธิพลในระยะต่อจากผู้เปลี่ยนแปลงในระยะแรก และเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

4. ผู้เปลี่ยนแปลงระยะหลัง เป็นผู้พัฒนาการเปลี่ยนแปลงในระยะต่อมา บุคคลกลุ่มนี้อาจจะคล้ายตามกลุ่มผู้มีอิทธิพลหรือกลุ่มผู้รับสารกลุ่มใหญ่ระยะแรกกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และ

5. ผู้เปลี่ยนแปลงล่าช้า เป็นกลุ่มสุดท้ายที่ทำการเปลี่ยนแปลง เป็นกลุ่มที่มีการเปลี่ยนแปลงช้าที่สุด

ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีลักษณะในการยอมรับหรือปฏิเสธสารสนเทศต่างกัน จึงน่าสนใจที่จะศึกษาว่า ชาวชุมชนป่าพะยอมมีลักษณะของการเป็นผู้รับสารประเภทใด และการเปลี่ยนแปลงลักษณะจากกลุ่มหนึ่งไปสู่อีกกลุ่มหนึ่งมีกระบวนการอย่างไร

2.3 เนื่องจากกระบวนการในการรับและใช้สารสนเทศเป็นกระบวนการเรียนรู้และการศึกษาตามอัธยาศัย และกระบวนการเรียนรู้และการศึกษาตามอัธยาศัยมีความสัมพันธ์กับแหล่งเรียนรู้อย่างมาก ดังที่ ชัยยศ อิมสุวรรณ (2544 : 19 - 23) ได้สรุปเกี่ยวกับแหล่งสารสนเทศไว้ว่า สถานที่ต่าง ๆ รอบ ๆ ตัวเรา เป็นสถานที่ที่จะให้ความรู้แก่เราได้ตลอดเวลา อยู่ที่ที่เราจะมีโอกาสได้เข้าไปสู่สถานที่ที่จะให้เราเรียนรู้ได้อย่างไร แหล่งการเรียนรู้เหล่านี้เป็นแหล่งที่บุคคลสามารถเรียนรู้ได้ตามความสนใจตามศักยภาพและโอกาสตามความสามารถโดยจะเรียนรู้ได้อย่างไม่เป็นทางการ แต่ที่สำคัญก็คือ แหล่งเรียนรู้เหล่านี้ล้วนให้สารสนเทศที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว หน้าที่การงาน ตลอดจนการดำรงชีวิตประจำวันได้ทั้งสิ้น

ดังนั้น จึงน่าสนใจที่จะศึกษาในลักษณะของการวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่ง
สารสนเทศในชุมชนที่สอดคล้องกับอรรถศาสตร์และการใช้ประโยชน์ ที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต
เพื่อพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนของชาวชุมชนป่าพะยอม

กล่าวโดยสรุป ประเด็นปัญหาที่น่าจะได้มีการศึกษาวิจัยจากข้อค้นพบที่ได้รับจากการ
วิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1. กระบวนการและตัวแปรที่สัมพันธ์กับการยอมรับสารสนเทศของชุมชนป่าพะยอม
2. ลักษณะการเป็นผู้รับสารสนเทศของชุมชนป่าพะยอมและกระบวนการปรับเปลี่ยน
3. การพัฒนาแหล่งสารสนเทศเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนป่าพะยอม

บรรณานุกรม

- กฤษณา แสนวา. (2542). การใช้สารสนเทศทางการพยาบาลของพยาบาลโรงพยาบาล
มหาสารคาม. รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- กลุ่มจิตต์ พลายเวช และคนอื่น ๆ. (2540). “แหล่งและทรัพยากรสารสนเทศ” ใน การค้นคว้า
และเขียนรายงาน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กัญญา ชมศิลป์. (2538). การจัดการข่าวสารข้อมูลความรู้ของชุมชนชนบท. วิทยานิพนธ์
ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน (2535). คู่มือดำเนินงานขยายโอกาสทาง
การศึกษา. กรุงเทพฯ : ศูนย์ขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงาน
คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ.
- จักรพงษ์ งามสง่า. (2543). การรับสารสนเทศเกี่ยวกับยาเสพติดของผู้ใช้แรงงานใน
โรงโม่หินจังหวัดขอนแก่น. รายงานการค้นคว้าอิสระ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จารุวรรณ ลินธุโสภณ. (2534). “กระบวนการปรับแต่งสารสนเทศ” วิทยบริการ. 13(1) : 16 –
25, มิถุนายน 2534.
- จิราภรณ์ รักษาแก้ว. (2536). ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ 10. นนทบุรี :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ชัชวาลย์ วงษ์ประเสริฐ. (2537). บริการสารสนเทศ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรังสิต.
- ชัยยศ อิ่มสุวรรณ. (2544) “แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต”, การศึกษานอกโรงเรียน. ปีที่ 4 ฉบับ
ที่ 6 (มีนาคม 2544) หน้า 19 – 23
- ณรงค์วิทย์ แสนทอง. การพัฒนาคนแนวใหม่ : Inside Out Dvelopment Approach.
<http://www.hrcenter.co.th/HRKknowView.asp?id=38>
- ดวงจันทร์ พยัคพันธ์. (2539). การใช้สารสนเทศของคณาจารย์สาขาวิทยาศาสตร์กายภาพ
สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต กรุงเทพฯ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญเรือง เนียมหอม และยุรวัดน์ คล้ายมงคล. (2536). การพัฒนาระบบสารสนเทศทาง
การศึกษา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประภาวดี สืบสนธิ์. (2527). ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย. ภาควิชา
บรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ปรียานุช คลอวุฒิวัฒน์. (2535). **ความต้องการและใช้สารนิเทศของบุคลากรฝ่ายข่าว**
สถานีโทรทัศน์ในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525. <http://rirs3.royin.go.th/ridictionary/lookup.html>
- พัชนี เขยจรรยาและคณะ. (2534). **แนวคิดหลักนิเทศศาสตร์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์**
มหาวิทยาลัย.
- พิมพ์ อินแบน. “มุมมองหนึ่งจากการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง สารนิเทศทางสังคมศาสตร์ :
 ความต้องการและแหล่งสารนิเทศ,” **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.**
 มหาวิทยาลัยขอนแก่น 6(1) : 135-141 ; พฤษภาคม – ตุลาคม, 2530.
- พุทธิพร โกศิยะกุล. (2543). **การศึกษาความต้องการและการแสวงหาสารนิเทศของนักเรียน**
นายร้อยตำรวจ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- แมนมาส ชวลิต. (2533). “**สารนิเทศและสารนิเทศศาสตร์**” เอกสารการสอนชุดวิชาสารนิเทศ
 ศาสตร์เบื้องต้น หน่วย 1-7. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
 สุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ระวีวรรณ ประกอบผล. (2529). “**องค์ประกอบและกระบวนการของการสื่อสาร**” ใน **เอกสาร**
การสอนชุดวิชาหลักและทฤษฎีสื่อสาร. พิมพ์ครั้งที่ 2 หน่วยที่ 1 – 8. นนทบุรี :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- รัถพร ชังธาดา. (2536). **เอกสารคำสอน บร. 101 สารนิเทศกับการศึกษาค้นคว้า.**
 มหาสารคาม : คณะมนุษยศาสตร์และสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 มหาสารคาม.
- ลักขณา พฤษากร. (2536). **การวิเคราะห์และออกแบบระบบสารสนเทศ. กรุงเทพฯ : ไอโซ**
แพคเพรส.
- วัชรินทร์ ทองธีระ. **Mp สรุปรูป / เตรียมสอบ รอ 620 HRM การจัดการทรัพยากรมนุษย์.**
http://www.geocities.com/mpa16_nida/Sujittra620.doc
- ศรีรัตน์ เจริญจันทร์ และประพิมพ์พร โกศิยะกุล. (2539). **สารสนเทศเพื่อการศึกษาค้นคว้า.**
 พิมพ์ครั้งที่ 2. กำแพงเพชร : สถาบันราชภัฏกำแพงเพชร.
- สงศรี ดีศรีแก้ว. **แหล่งสารสนเทศกับการศึกษาตลอดชีวิต.** [http://www.songthai.com/cgi-](http://www.songthai.com/cgi-bin/viewarti.pl?00000008)
[bin/viewarti.pl?00000008](http://www.songthai.com/cgi-bin/viewarti.pl?00000008)
- สมหมาย แจ่มกระจ่าง. (2545). **วิธีการเรียนรู้ของผู้นำกลุ่มสตรีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์**
ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา.

- สิริโฉม พิเศษบุญเกียรติ. (2539). **สภาพและปัญหาการใช้สารสนเทศในการสอนสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดพะเยา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุชาติ กิระนันท์. (2541). **เทคโนโลยีสารสนเทศสถิติ : ข้อมูลในระบบสารสนเทศ**. กรุงเทพฯ : คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2545). “ปัญหาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการศึกษานอกระบบ” ใน **ประมวลสาระชุดวิชาสัมมนาปัญหาและประเด็นในการศึกษานอกระบบ**. หน่วยที่ 1 – 5. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. (2533). **สื่อสารกับการเมือง**. คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อร่ามศรี เสนากักดี. (2545). **การใช้สารสนเทศในชุมชนของประชาชน อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ**. รายงานการค้นคว้าอิสระ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อัญญา ศรีสมพร. **ความสัมพันธ์ของการพัฒนาตนเองกับการเปลี่ยนแปลงในโลกาภิวัตน์**.
<http://elearning.spu.ac.th/allcontent/hrm483/text/01.htm>
- Cronin, Blaise. (1981). “Assessing User Needs.” **Aslib Proceeding**. 33, 2 (February 1981) : 37 – 47.
- Devadason, Francis Jawahar and Lingam, Pendala Pratap. (1997). “A Methodology for the Identification of Information Needs of Users.” **IFLA Journal**. 23, 12 (1997) : 42.
- Devito , Joseph A. (1991). **Human Communication**. New York : Haper Collins Publisher Inc.
- Goggin, Margaret Knox. (1982). “Meeting Personal Needs” in Information Needs of the 80s : Libraries and Information Services Role in “Bring Information to People” **Based on the Deliberation of the White House Conference on Libraries and Information Services**. London : JAI Press.
- Mariam-Webster Online Dictionary. <http://www.m-w.com/cgi-bin/dictionary?book=Dictionary&va=information&x=13&y=16>
- Morris, Jacqueline M. and Elkins, Elizabeth A. (1978). **Library Searching : Resources and Strategies : With Examples From the Environment Sciences**. New York : Jeffry Norton.
- The American Heritage® Dictionary of the English Language. (2004). **Self-development**.
<http://www.answers.com/topic/personal-development>

The Information Services and Technology (IS&T) Department, Massachusetts Institute of Technology. **Self-development.** <http://web.mit.edu/ist/competency/tldev/self-development.html>

Vexen Crabtree. **Self-Development.** <http://www.vexen.co.uk/self/development.html>

Wilson, T. D. (1981). "On User Studies and Information Needs." **The Journal of Documentation.** 37, 1 (March 1981) : 3 – 15.